

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko:

Waldemar Cudny

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe

2004 r.: Stopień naukowy doktora nauk o Ziemi w zakresie geografii – uzyskany w Uniwersytecie Łódzkim, na Wydziale Nauk Geograficznych. Tytuł rozprawy: Przemiany przestrzenne i funkcjonalne Tomaszowa Mazowieckiego w okresie transformacji ustrojowej

1999 r.: Tytuł magistra geografii, w zakresie gospodarki przestrzennej i planowania przestrzennego – uzyskany w Uniwersytecie Łódzkim, na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi. Tytuł pracy: Ulica Piotrkowska, stan zagospodarowania i jego wpływ na środowisko mieszkaniowe.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych

III. 2005 r. i nadal adiunkt w Instytucie Turystyki i Rozwoju Gospodarczego w Filii Uniwersytetu Łódzkiego w Tomaszowie Mazowieckim.

2005 – 2006 r. adiunkt w Wyższej Szkole Hotelarstwa i Turystyki w Częstochowie (równoległe z zatrudnieniem na Uniwersytecie Łódzkim).

2000 – 2004 r. Wydziałowe studium doktoranckie na Wydziale Nauk Geograficznych Uniwersytetu Łódzkiego, doktorant.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):**a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego:**

Osiągnięciem naukowym jest monografia:

„Festivalisation of urban spaces. Factors, processes and effects”

b) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa),

Waldemar Cudny, Festivalisation of urban spaces. Factors, processes and effects, 2016, Springer, Cham, ss. 160. ISBN: 978-3-319-31995-7.

c) omówienie celu naukowego pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania**Kontekst pracy**

Organizacja festiwalu stanowi współcześnie istotny czynnik kształtujący szeroko rozumianą przestrzeń miejską. Wynika to ze wzrostu wagi działalności kulturalno-rozrywkowej, która stała się istotnym elementem rozwoju wielu miast w ostatnich dekadach. Festiwale oddziałują na szereg sfer w tym na gospodarkę, turystykę, kulturę, sferę społeczną, a także na promocję miast. Problematyka oddziaływania festiwalu na wielowymiarową przestrzeń miejską jest przedmiotem zainteresowania geografii od wielu lat (Cudny 2014). Zagadnienie wpływu festiwalu na kulturę, a także na przestrzeń jest określane mianem festiwalizacji (ang. *festivalisation*, niem. *festivalisierung*) (Belghazi 2006; Hauptfleisch 2007, Roche 2011) i traktowane jako złożone, wielowymiarowe zjawisko. Problematyka ta jest obecnie coraz bardziej istotna, w przypadku miast leżących w obszarze Środkowo-Wschodniej Europy w tym miast polskich. W tej grupie miast doszło w ostatnich dekadach do daleko idących zmian społecznych i gospodarczych, które skutkowały m.in. zaistnieniem szeregu procesów typowych do tej pory dla miast w zachodniej części Europy (Cudny 2012; Sýkora, Bouzarovski 2012; Marcińczak 2013; Jakóbczyk-Gryszkiewicz i in. 2014). Jednym z takich procesów jest wzrost istotności funkcji kulturalno-rozrywkowej, a także wzrost liczby oraz roli festiwalu organizowanych w Polskich miastach (Stanisławska 2007).

Zjawisko rozwoju festiwalu, które po 1989 r. nasiliło się w Polsce, skłoniło mnie do podjęcia badań w tym zakresie. Moje wieloletnie analizy zjawiska szeroko rozumianej festiwalizacji stały się inspiracją do opracowania autorskiej monografii naukowej noszącej tytuł „*Festivalisation of urban spaces. Factors, processes and effects (Festiwalizacja przestrzeni miejskiej. Czynniki, procesy i skutki)*”. Opracowanie to zostało opublikowane w serii wydawniczej Springer Geography w 2016 r. Praca ta stanowi główne osiągnięcie naukowe wskazane w moim wniosku habilitacyjnym. Omawiana publikacja jest monografią naukową odnoszącą się do kilku nurtów geografii człowieka. Najważniejszym z nich jest geografia miast, choć moja praca nawiązuje również do geografii turystyki i kultury. Omawiana publikacja składa się z *Preface (Przedmowy)* oraz 6 rozdziałów. Rozdział pierwszy to *Introduction (Wprowadzenie)*, po którym umieściłem rozdział drugi zatytułowany *The concept, origins and types of festivals (Pojęcie, powstanie i typy festiwalu)*. We wprowadzeniu zaprezentowałem podstawowe założenia badawcze mojej pracy. Przedstawiłem tam m.in. cele pracy, hipotezę badawczą i wykorzystane w pracy metody. W rozdziale drugim przedstawiłem rozważania dotyczące pojęcia festiwalu, oraz scharakteryzowałem czynniki wpływające na rozwój festiwalu oraz ich historię. Odrębny podrozdział został również poświęcony wyróżnianym w literaturze naukowej typom festiwalu. Rozdział trzeci nosi tytuł *Research methodology in the analysis of festivals (Metodologia badań w analizie festiwalu)*. Zawiera on analizę głównych odnoszących się do zjawiska festiwalu wątków badawczych, które można wydzielić w geografii oraz w innych naukach. Prezentuje on również metody badań wykorzystywane w analizie festiwalu i ich oddziaływań na miasta. W rozdziale czwartym zatytułowanym *Festivalisation and its effects on the urban space (Festiwalizacja i jej wpływ na przestrzeń miejską)* scharakteryzowałem pojęcie festiwalizacji oraz pojęcie przestrzeni miejskiej. Przestrzeń miejska traktowana jest w mojej książce jako wieloaspektowa podprzestrzeń przestrzeni geograficznej (Liszewski 2008). Posiada ona różne wymiary, na które oddziałują festiwale generując opisywane zjawisko festiwalizacji. W rozdziale czwartym dokonałem analizy oddziaływań wynikających z organizacji festiwalu na różne aspekty przestrzeni miejskiej. Rozdział piąty nosi tytuł *The role of festivals in the development of a post-socialist city - Łódź case study (Rola festiwalu w rozwoju miasta postsocjalistycznego – studium przypadku Łodzi)*. Jest to część pracy poświęcona rozwojowi festiwalu w Łodzi, oraz ich oddziaływaniu na szeroko rozumianą przestrzeń miejską. Rozdział ten stanowi studium przypadku, które jest uzupełnieniem wcześniejszej części teoretycznej i ilustracją opisanych w niej procesów. W rozdziale szóstym zatytułowanym *The role of festivals in the development of contemporary urban space – a model (Rola festiwalu w rozwoju współczesnej przestrzeni miejskiej – prezentacja modelu)* zaprezentowałem wnioski wynikające z analizy przedstawionej w mojej pracy. Rozdział ten zawiera model obrazujący rozwój festiwalu miejskich oraz ich złożone oddziaływania na wielowymiarową przestrzeń miast.

Za swój najważniejszy wkład w rozwój nauk geograficznych uważam przedstawienie syntetycznego modelu prezentującego rozwój festiwalu i ich wpływ na wielowymiarową przestrzeń miast. Poza tym jednym z moich najistotniejszych osiągnięć naukowych związanych z prezentowaną pracą jest wykonanie kompleksowej analizy zjawiska festiwalu i ich wpływu na miasta. Jestem pierwszym autorem w Polsce, który opracował całościowe ujęcie tego zjawiska. Przedstawiłem bowiem przegląd podstawowych informacji dotyczących festiwalu od samego pojęcia przez historię, czynniki wpływające na ich rozwój i podział zjawiska festiwalu. Opisałem pojęcie festiwalizacji i zaprezentowałem szczegółowe oddziaływania festiwalu na przestrzeń miast. Niezwykle istotne było właśnie zaprezentowanie odniesienia tego zjawiska do wielowymiarowej przestrzeni geograficznej i jej podtypu tj. przestrzeni miejskiej. Sytuuje to wykonaną przeze mnie analizę w nurcie badań geograficznych. Istotnym wkładem jest także wydzielenie geograficznych wątków badawczych, obejmujących analizę festiwalu i ich oddziaływań, oraz stosowanych w tych analizach metod i technik badawczych. Ponadto ważnym osiągnięciem naukowym było opracowanie zagadnienia wpływu festiwalu na przestrzeń miasta postsocjalistycznego i postindustrialnego na przykładzie Łodzi. Uważam że moje opracowanie stanowi pierwszą kompleksową analizę tego typu w polskiej geografii człowieka. Chciałem także podkreślić, że moja monografia opiera się na wcześniejszych wieloletnich badaniach, których wyniki publikowałem w formie cyklu artykułów i innych publikacji naukowych.

Cele pracy i hipoteza badawcza

Głównym celem opracowania była analiza pojęcia oraz procesu rozwoju festiwalu i ich wieloaspektowego wpływu na przestrzeń miejską. Tak rozumianemu celowi ogólnemu przyporządkowano szereg celów szczegółowych. Do najważniejszych celów szczegółowych prezentowanego opracowania należało:

1. Dokonanie analizy oddziaływania festiwalu na przestrzeń miejską. Jest to jeden z najważniejszych celów pracy, którego realizacji poświęcony jest rozdział 4 monografii.
2. Opracowanie modelu ilustrującego rozwój festiwalu i ich wpływ na przemiany współczesnej przestrzeni miejskiej. Model ten został zaprezentowany w ostatnim rozdziale omawianej pracy.

3. Sprecyzowanie podstawowych pojęć w tym pojęcia festiwalu oraz wykonanie analizy tych pojęć. Jest to bardzo istotny cel badawczy z uwagi na konieczność unifikacji badań nad festiwalami i ich wpływem na przestrzeń miejską w ramach różnych dyscyplin naukowych w tym w ramach geografii. Chodzi także o analizę tych cech festiwali, które odróżniają je od innego typu imprez (ang. *events*) takich jak np. imprezy sportowe czy biznesowe. Ważne było także wyjaśnienie kolejnego podstawowego dla omawianej pracy pojęcia tj. pojęcia festiwalizacji (ang. *festivalisation*, niem. *festivialisierung*). Pojęcie festiwalizacji jest w różny sposób rozumiane w nauce (Richards, Palmer 2010; Roche 2011). Dlatego podobnie, jak w przypadku analizy festiwali, także w przypadku analizy festiwalizacji ważne jest najpierw jego sprecyzowanie. Poza tym w odniesieniu do tematu pracy niezbędne było zaprezentowanie pojęcia przestrzeni geograficznej oraz jej składowych.
4. Prezentacja historycznego rozwoju festiwali oraz przedstawienie głównych czynników, które doprowadziły do masowego rozwoju festiwali czyli tzw. boomu festiwalowego w ostatnich dekadach.
5. Analiza głównych rodzajów festiwali wyodrębnionych w oparciu o różne kryteria podziału.
6. Scharakteryzowanie głównych metod i technik badawczych wykorzystywanych w analizie naukowej festiwali to kolejny cel omawianego opracowania. Z tym celem powiązany jest także kolejny cel obejmujący analizę najważniejszych naukowych wątków badawczych w analizie festiwali.
7. Z uwagi na fakt prezentacji studium przypadku obejmującego rozwój i oddziaływanie festiwali na przestrzeń miejską Łodzi niezbędnym celem pracy jest scharakteryzowanie pojęcia miasta postsocjalistycznego
8. Analiza uwarunkowań geograficznych i społeczno-ekonomicznych Łodzi.
9. Przedstawienie wpływu festiwali na wielowymiarową przestrzeń miasta postsocjalistycznego na przykładzie Łodzi.

W analizowanym opracowaniu przyjąłem hipotezę badawczą, która podlegała weryfikacji w toku przeprowadzonego w książce wywodu. Hipoteza badawcza pracy brzmi: „Druga połowa XX w przyniosła na świecie istotne zmiany w podejściu do kultury oraz jej roli w przestrzeni współczesnych miast (m.in. zjawiska tzw. zwrotu kulturowego [*cultural turn*], ekonomii kreatywnej i ekonomii kultury [*creative and cultural economy*]). Zaczęto dostrzegać istotność kultury dla rozwoju społecznego, generowania dochodów dla miast i regionów oraz kreowania miejsc pracy. Wiele miast w krajach wysoko rozwiniętych w Europie i na świecie rozpoczęło stosowanie strategii rozwoju, oraz strategii transformacji bazujących na wspieraniu funkcji kulturalnej i rozrywkowej. Tego rodzaju strategię zaczęto także stosować w wielu miastach postindustrialnych, w których przemysłowa baza ekonomiczna została zachwiana przez proces deindustrializacji. Skutkiem tego był m.in. rozwój sektora imprez i festiwali. Imprezy tego rodzaju były wykorzystywane do rozwoju gospodarki miejskiej i zaspokajały ludzkie potrzeby kulturalno – rozrywkowe oraz kreowały zjawisko turystyki festiwalowej. Festiwale w ostatnich dekadach zaczęły pełnić coraz bardziej istotne funkcje społeczne i gospodarcze w miastach. Skutkiem ich intensywnego rozwoju było także wykształcenie szeregu podprzestrzeni miejskich, w których funkcjonują i na które oddziałują festiwale. W latach 90. XX w podobne procesy zaczęły intensywnie wkraczać do państw europejskich, w których upadł system komunistyczny. Skutkiem upadku tego systemu było m.in. rozwój procesów deindustrializacji, internacjonalizacji gospodarki i globalizacji w miastach postsocjalistycznych. W wielu z nich zaczęto stosować podobne do wdrażanych na zachodzie Europy strategię zwane *event* czy *festival-led regeneration strategies*. Przykładem takiego miasta jest m.in. Łódź - polskie miasto postindustrialne i postsocjalistyczne”.

Materiały źródłowe i metody badawcze wykorzystane w pracy

Prezentowana praca stanowi wynik moich wieloletnich badań. Pierwszy artykuł dotyczący Festiwalu Dialogu Czterech Kultur w Łodzi opublikowałem w 2006 r. W kolejnych latach kontynuowałem badania związane z tą tematyką, oraz publikowałem następne prace naukowe. Łącznie po uzyskaniu stopnia doktora, w okresie 2006-2016 opublikowałem jako autor i współautor kilkanaście różnego typu publikacji poświęconych tematyce festiwali. Ponadto analizowałem zagadnienia przemian społeczno-gospodarczych w miastach postsocjalistycznych, w tym przemiany struktury społeczno-gospodarczej Łodzi. Wyniki tych analiz zostały wykorzystane dla celów prezentowanej pracy stanowiącej moje osiągnięcie naukowe.

Dla jej realizacji wykorzystałem różnego typu materiały badawcze oraz metody i techniki badań. Badania prowadzone na potrzeby mojej pracy można podzielić na ilościowe i jakościowe, a także na terenowe i kameralne. Informacje dotyczące liczebności czy struktury widzów festiwali, a także analizy wyników badań ankietowych (w tym badań na próbie mieszkańców Łodzi obejmującej 1245 respondentów) można zakwalifikować jako badania ilościowe. W przypadku analiz dotyczących struktury organizacyjnej, finansowania, oddziaływań na społeczeństwo, kulturę czy promocję miast mamy do czynienia z badaniami jakościowymi. Wykorzystałem szereg metod badań terenowych takich jak obserwacja czy badania ankietowe.

Poza tym skorzystałem także z metod kameralnych w tym z analizy literatury, źródeł internetowych, analizy materiału zebranego w toku badań terenowych.

W celu realizacji części teoretycznej wykonałem przegląd literatury dotyczącej imprez masowych, zagadnień związanych z kulturą, funkcji kulturalno - rozrywkowej w miastach. Szczegółowo analizowałem literaturę naukową dotyczącą festiwalu, w tym pojęć takich jak festiwal i festiwalizacja, oraz rodzajów festiwalu i skutków organizacji tego rodzaju imprez w obszarach miejskich. Dokonałem przeglądu prac badawczych dotyczących przemian społeczno-gospodarczych miast postsocjalistycznych, ze szczególnym uwzględnieniem Łodzi. Analizę literatury naukowej przeprowadziłem w oparciu o różnego rodzaju bazy danych bibliograficznych (m.in. *Web of Science*, *Scopus*, *GoogleScholar*, *GoogleBooks*). W wyniku analizy literatury i źródeł internetowych odnalazłem również wiele praktycznych przykładów procesów związanych z festiwalizacją przestrzeni miejskiej. Analiza źródeł internetowych pomogła m.in. w uzupełnieniu uzyskanych w toku badań własnych informacji dotyczących festiwalu organizowanych w Łodzi.

Jeżeli chodzi o badania terenowe to wykorzystałem m.in. obserwację prowadzoną w trakcie organizowanych w Łodzi festiwalu. Obserwowałem także przebieg imprez festiwalowych organizowanych w innych miastach Polski (m.in. w Warszawie) oraz poza granicami kraju (m.in. Birmingham w Wielkiej Brytanii i Umea w Szwecji). Dane dotyczące łódzkich festiwalu zostały uzyskane także w toku prowadzonej przeze mnie kwerendy w biurach festiwalu i w toku wywiadów prowadzonych z ich organizatorami. Ponadto wykorzystałem również wywiady kwestionariuszowe i prowadzone z uczestnikami wybranych łódzkich festiwalu. Wykorzystałem także ankiety przeprowadzone z mieszkańcami Łodzi, a dotyczące percepcji imprez festiwalowych organizowanych w mieście. Wyniki tych analiz zostały częściowo wykorzystane w moich opublikowanych wcześniej (autorskich i współautorskich) artykułach naukowych. Wyniki tych badań po ich podsumowaniu i uzupełnieniu stanowiły podstawę dla opracowania rozdziału prezentującego studium przypadku odnoszące się do wpływu festiwalu na przestrzeń Łodzi. Ogółem analizie poddałem 48 imprez organizowanych w Łodzi w okresie lat 2009-2011. W tym badałem festiwale sztuki m.in. teatralne, filmowe, muzyczne, fotograficzne, graficzne, folklorystyczne i poświęcone różnym rodzajom sztuki. Poza tym analizowano również festiwale poświęcone modzie, religii, turystyce oraz przygodzie. Osobiście uczestniczyłem w analizowanych festiwalach co umożliwiło mi przeprowadzenie obserwacji. Poza tym w toku kwerendy prowadzonej w biurach festiwalowych otrzymałem informacje dotyczące historii, struktury organizacyjnej, programu oraz liczby gości festiwalowych i widzów uczestniczących w badanych imprezach. Dodatkowo w przypadku największych imprez prowadziłem wywiady z organizatorami. Uzupełnieniem tych metod były wywiady przeprowadzone z pracownikami Biura Promocji oraz Wydziału Kultury Urzędu Miasta Łodzi. Analiza dotycząca liczby, struktury organizacyjnej oraz rodzaju festiwalu została uzupełniona przez studia przypadków dotyczące struktury widzów wybranych festiwalu filmowych.

W analizie prowadzonej na potrzeby prezentowanej tutaj pracy wykorzystałem także wyniki badań ankietowych, które przeprowadziłem z uczestnikami festiwalu oraz z mieszkańcami Łodzi. W tym drugim przypadku chodziło o badanie zrealizowane w 2011 r. a przeprowadzone na próbie 1245 respondentów, jego celem była ewaluacja łódzkich festiwalu przez mieszkańców oraz określenie które z imprez są najczęściej odwiedzane. Poza tym wykorzystałem także wyniki badań ankietowych zrealizowanych w 2012 w grupie obejmującej organizatorów 14 różnego typu łódzkich festiwalu. Badania te dotyczyły m.in. wielkości, struktury organizacyjnej istotności oraz potencjalnych dalszych dróg rozwoju łódzkich festiwalu.

Pojęcie, historia i zróżnicowanie festiwalu

Ważnymi zagadnieniami wymagającymi sprecyzowania jest pojęcie festiwalu, zróżnicowanie tego typu imprez oraz ich historia. Analizę tych zagadnień zaprezentowałem w rozdziale drugim. Imprezy różnego rodzaju są analizowane w nauce światowej od kilku dziesięcioleci. W światowej literaturze istnieje nawet odrębny nurt badań naukowych określany mianem *event studies*. Jest to multidyscyplinarny nurt badawczy czerpiący z doświadczeń socjologii, psychologii, nauk ekonomicznych oraz geografii. Jednym z rodzajów imprez badanych w *event studies* są festiwale. Jednak z uwagi na długą tradycję ich analizy naukowej oraz szereg indywidualnych cech, festiwale są poddawane odrębnej analizie naukowej (Getz 2010). Jest ona prowadzona m.in. w socjologii (Duvignaud 1976; Piette 1992), antropologii (Cruikshank 1997) a także w geografii (Waterman 1998; Visser 2005; Brennah – Horley i in. 2007; Gibson, Connell 2011, 2012).

We współczesnej nauce istnieje wiele definicji festiwalu, opublikowanych w różnych pracach naukowych (np. Falassi 1987; Getz 2005; Piette 1992; Waterman 1998). Festiwal z geograficznego punktu widzenia, można zdefiniować jako zorganizowane zjawisko społeczno – przestrzenne, które odbywa się w specjalnie zagwarantowanym dla jego organizacji czasie, poza codziennymi zajęciami, kształtujące kapitał społeczny i celebryjące wybrane elementy ludzkiej materialnej i niematerialnej kultury.

Już w starożytności pojawiły się pierwsze imprezy które z dzisiejszego punktu widzenia mogą być określane mianem festiwalu. Najważniejszym okresem w rozwoju festiwalu był jednak XX w. Wynikało to

z pojawienia się kilku istotnych nowych elementów, które w tym czasie miały silny wpływ na rozwój cywilizacji człowieka. W tym okresie społeczeństwa, a także gospodarki wielu państw podlegały głębokiemu procesowi modernizacji. Ludzie, szczególnie w państwach rozwiniętych, posiadali więcej czasu wolnego i rosnące nadwyżki finansowe. Rozwinęła się także ludzka mobilność która skutkowała m.in. wzrostem zjawiska turystyki. Intensywny rozwój społeczno-gospodarczy ostatnich dekad spowodował wykreowanie zjawiska określanego w literaturze mianem społeczeństw doświadczeń - *experience societies* (ang.), *erlebnis gesellschaft* (niem.) (Schulze 1992). Społeczeństwa te poszukują nowych, ciekawych doznań wzbogacających ich życie. Do tego typu grupy potrzeb zaliczyć należy m.in. korzystanie z różnego typu festiwali.

Proces kreacji społeczeństw doświadczeń został zauważony przez sektor przedsiębiorstw, dla którego zaspokajanie potrzeby korzystania z coraz to nowych i bardziej wyszukanych doznań (*experiences*) stał się źródłem dodatkowego dochodu. Zjawisko ekonomicznego wykorzystania różnego typu ciekawych przeżyć i doświadczeń, kreowanie na tej podstawie komercyjnych produktów oraz dołączanie ich do produktów tradycyjnych określane jest jako ekonomia doświadczeń (*experience economy*) (Pine, Gilmore 1999; Stasiak 2013). W literaturze przedmiotu podkreślany jest związek pomiędzy rozwojem ekonomii doświadczeń a wzrostem liczby i różnorodności festiwali (np. Quinn 2005; Getz 2008; Davies 2015).

Dodatkowo znaczenie opisanej teorii jest wzmocnione przez wytworzenie się społeczeństw konsumpcyjnych, w których kultura stanowi dobro konsumpcyjne (Baudrillard 1998). Silny rozwój konsumpcji dóbr kultury, który nastąpił w XX w., został dostrzeżony przez środowiska biznesowe. Podobnie jak w przypadku ekonomii doświadczeń, kultura stała się podstawą dla rozwoju dużej grupy komercyjnych działalności. Działalności te są określane często mianem przemysłów kultury (*cultural industries*) (Power, Scott 2004, Churski i in. 2015), a sektor gospodarki z nimi związany nazywany jest ekonomią kultury (*cultural economy*) (Gibson, Kong 2005; Scott 2010).

Festiwale są również częścią sektora kreatywnego, z uwagi na to że skupiają kreatywne środowiska twórców. Doskonałym przykładem są wspomniane wcześniej festiwale filmowe czy muzyczne, ale także festiwale prezentujące dorobek projektantów. Do tego typu festiwali można zaliczyć np. Łódź Design Festival, w trakcie którego prezentowany jest dorobek projektantów wzornictwa przemysłowego czy projektantów mody. Ten festiwal oferuje także możliwość skorzystania z warsztatów projektowania, kontakt z uznanymi projektantami i stanowi platformę współpracy z biznesem.

Kolejnym zagadnieniem poruszonym w rozdziale drugim mojej pracy jest różnorodność festiwali. Współczesne festiwale można podzielić na wiele typów w zależności od różnych kryteriów, które przyjąć możemy za podstawę takiego podziału. Do kryteriów tych należą związki z religią, miejsce w którym odbywa się festiwal, role społeczne, momenty w życiu do których odnoszą się festiwale, sezonowość, wielkość imprez, struktura gości i widzów festiwali, tematyka, historia i lokalizacja geograficzna imprezy.

Jednymi z najstarszych rodzajów są festiwale religijne. Drugim typem festiwali są imprezy niezwiązane z religią, a więc tzw. festiwale sekularne. Innym kryterium podziału jest miejsce w którym impreza się odbywa. W tym przypadku możemy wydzielić m.in. festiwale miejskie i wiejskie, imprezy realizowane w obszarze nadmorskim albo festiwale górskie itp. Kolejne kryterium podziału jest związane z rolami społecznymi, podziałami na klasy społeczne o różnej zasobności i pozycji społecznej (Falassi 1987). W tym przypadku możemy mówić o festiwalach organizowanych przez ludzi dla nich samych (*by the people for the people*) np. festiwale osiedlowe (*neighbourhood festivals*). Imprezy organizowane przez elitę dla członków tej elity (*by the elite for itself*) np. część ekskluzywnych festiwali sztuki. Inne to festiwale organizowane przez ludzi dla elity (*by the people for the elite*) lub przez elitę dla ludzi (*by the elite for the people*). Wreszcie kolejnym typem imprez w tym podziale są organizowane przez ludzi przeciw elicie (*by the people against the elite*) np. festiwal Woodstock (1969 r.) reprezentujący bunt ówczesnego młodego pokolenia.

Kolejne kryterium obejmuje festiwale wyróżnione w odniesieniu do ważnych życiowych momentów. W niektórych opracowaniach naukowych festiwalami określa się również niewielkie imprezy rodzinne, związane np. z narodzinami, imprezami okolicznościowymi (np. Duvignaud 1989). Innym podziałem jest ten dokonany wg sezonowości. Możemy tutaj mówić o festiwalach organizowanych w różnych porach roku np. imprezach zimowych, letnich czy organizowanych jesienią albo wiosną (Aldskogius 1993; Visser 2005).

Z punktu widzenia wielkości w literaturze spotyka się podział festiwali na niewielkie (ang. *minor*), istotne (ang. *major*), wyróżniające się (ang. *hallmark*) i mega festiwale (ang. *mega festivals*). Z których dwa pierwsze mają znaczenie lokalne i regionalne, a dwa ostatnie typy znaczenie krajowe i międzynarodowe, a nawet globalne (Jago, Shaw 1998; Getz 2008). Ważnym kryterium podziału festiwali jest struktura zapraszanych gości festiwalowych oraz gości biorących w nich udział. Możemy tutaj wydzielić imprezy, na które zapraszani są goście z kraju oraz takie, w których biorą udział goście zagraniczni. Możemy także mówić o festiwalach, których widzami są przedstawiciele lokalnej społeczności (np. dzielnicy, osiedla), czy o takich w których biorą udział przedstawiciele mniejszości etnicznych (tzw. festiwale multikulturowe) itd.

Jednym z najszerszych kryteriów podziału festiwali jest kryterium ich tematyki (Visser 2005). W tym przypadku można dokonać bardzo zróżnicowanego podziału. Wg tego kryterium możemy przykładowo

wydzielić festiwale sztuki (np. teatralne, filmowe, fotografii, grafiki artystycznej itp.); folklorystyczne; festiwale żywności, wina, piwa; festiwale mody; turystyczne itp. W mojej pracy zaprezentowałem także jeszcze jedno kryterium podziału festiwali zaczerpnięte z pracy Ma i Lew (2012). Autorzy ci wydzili festiwale w oparciu o kryterium historyczne i kryterium ich lokalizacji geograficznej. Wyróżnili oni następujące typy festiwali: lokalne festiwale dziedzictwa (*local heritage festivals*); narodowe festiwale dziedzictwa (*national heritage festivals*); festiwale związane i takie które nie są związane z daną lokalizacją (*place - specific* lub *place – non - specific festivals*); festiwale nowoczesne i tradycyjne (*modern* oraz *traditional festivals*).

Podejścia badawcze oraz metody badań festiwali

Bardzo ważnym zagadnieniem jest analiza głównych wątków badawczych oraz metod i technik badań wykorzystywanych w naukowej analizie festiwali. Zagadnienie to zostało zaprezentowane w rozdziale trzecim mojej pracy. Istotną dyscypliną naukową z punktu widzenia prezentowanego tutaj opracowania jest wspomniana wcześniej dyscyplina określana mianem studia nad imprezami (*event studies*). W ramach studiów nad imprezami można wyróżnić kilka podstawowych wątków badawczych zajmujących się szczegółową analizą festiwali. W oparciu o pracę Getz'a (2010) można wydzielić następujące wątki takich badań:

- badania nad autentycznością przekazu festiwalowego i nad jego komercjalizacją np. na potrzeby turystyki festiwalowej;
- analiza dotycząca roli festiwali dla społeczności, kultury, tożsamości kulturowej itp.;
- badania związane z tworzeniem więzi społecznych związanych z organizacją i udziałem w festiwalach;
- dyskurs dotyczący zabawy i specyficznej atmosfery ucieczki od dnia codziennego obecnej w trakcie uczestnictwa w festiwalach;
- analiza dotycząca symbolicznych i religijnych rytuałów odbywających się w trakcie festiwali;
- badania festiwali religijnych jako celów wyjazdów religijnych i pielgrzymkowych;
- dyskusja dotycząca mitów i symboli pokazywanych w trakcie imprez;
- badania nad festiwalami jako przedstawieniami artystycznymi (spektaklami);
- dyskurs dotyczący politycznej roli festiwali, przykładowo jako imprez gdzie promuje się idee, partie polityczne, czy polityków.

W mojej pracy powołuję się także na inny bardziej syntetyczny podział przedstawiony w moim wcześniejszym artykule (Cudny i in. 2012). W myśl tego podziału w ramach studiów nad eventami wyróżnia się trzy główne wątki badawcze poświęcone festiwalom. Pierwszy obejmuje wpływ festiwali na kulturę i społeczeństwo, drugi bada oddziaływanie festiwali na gospodarkę miast i regionów. Trzeci z tych wątków jest związany z zarządzaniem organizacją festiwali.

Z punktu widzenia niniejszego opracowania szczególnie ważne jest pytanie jaka jest rola geografii w badaniach nad festiwalami. W badaniach prowadzonych w ramach tej dyscypliny nauki istnieje długa tradycja analizy festiwali, także w kontekście ich oddziaływania na miasta (geografia miast). Festiwale są intensywnie badane także w takich subdyscyplinach geografii człowieka jak geografia kultury czy turystyki. Kultura jak i tworzące ją elementy zyskała w ostatnich latach na znaczeniu w badaniach naukowych, także tych podejmowanych w geografii. Zaczęto doceniać rolę kultury i jej zróżnicowania w kształtowaniu świata, kreowaniu indywidualnych decyzji ludzkich, oraz w strategiach rozwoju miast czy regionów (Czepczyński 2007). W wielu lokalizacjach zaczęto wykorzystywać działalność kulturalno-rozrywkową dla rewitalizacji funkcjonalnej i promocji miast. Stąd silny jest wątek badań geograficznych dotyczący funkcji ekonomicznej festiwali i regeneracji miast poprzez ich organizowanie. Tego rodzaju strategie powszechnie wprowadzane w życie na zachodzie Europy a ostatnio także w Polsce. Geografia kultury zajmuje się m.in. kwestiami kreowania wzorców kulturowych, promocji i konsumpcji kultury, wpływem działalności kulturalno – rozrywkowej na społeczeństwa i funkcjonujące w ich ramach grupy społeczne. We wszystkich tych zjawiskach uczestniczą festiwale, stanowiąc ich ważny element. Dlatego analiza festiwali i ich oddziaływań społeczno - kulturowych stanowi, poza geografiami miast, ważny przedmiot badań geografii kultury. Turystyką festiwalową, zaliczaną niekiedy także do turystyki kulturowej, bądź tzw. turystyki eventowej (imprezowej, rozrywkowej), a często traktowanej jako odrębny rodzaj turystyki, zajmuje się geografia turystyki (Cudny 2013). Analizuje festiwale jako walory turystyczne oraz elementy produktów turystycznych, bada ruch turystyczny związany z turystyką festiwalową.

W opisywanej książce powołuję się m.in. na moje wcześniejsze opracowanie (Cudny 2014), w którym wyodrębniłem główne wątki badawcze w geografii człowieka odnoszące się do analizy festiwali. Należą do nich:

- badania związków festiwali z szeroko rozumianą ludzką kulturą;
- analizy społecznego oddziaływania imprez w tym badania widzów festiwali, pochodzenia, motywów udziału w festiwalach, badania stosunku mieszkańców do turystów przybywających na imprezy itp.;

- wątek zajmujący się ekonomicznym oddziaływaniem festiwalu w tym generowaniem dochodu z turystyki dla miast i regionów, kreowanie miejsc pracy, promocję miast;
- analiza czasowo-przestrzenna związana z rozmieszczeniem festiwalu w przestrzeni, w tym w przestrzeni miejskiej, oraz zmianą tego rozmieszczenia w czasie;
- wątek badań nad polityczną funkcją festiwalu;
- analizy historycznego rozwoju festiwalu i ich funkcji w przeszłości;
- wątek ogólny, złożony, w którym łączone są różne wcześniej wymienione rodzaje badań;
- wątek teoretyczny poświęcony analizie funkcji festiwalu, ich typom, czynnikom rozwoju itp.

W badaniach nad festiwalami jest wykorzystywany szereg różnego typu metod i technik badawczych. Część tych metod jest typowa dla analizy festiwalu ale część została zaczerpnięta z innych nauk takich jak geografia, antropologia czy socjologia. Analizie metod badań festiwalu poświęcona jest druga część rozdziału trzeciego. Należy podkreślić, że przeprowadzona analiza dotycząca wątków badawczych oraz metod badań festiwalu dowodzi że ich analiza stanowi ważny element światowej nauki. Badania nad festiwalami stanowią także ważną część studiów prowadzonych w ramach geografii. Reprezentują one różne subdyscypliny geografii człowieka. Można w ich przypadku wyróżnić szereg szczegółowych (geograficznych) wątków badawczych oraz znaczną grupę metod i technik badań wykorzystywanych w geografii do badania zjawiska festiwalu i festiwalizacji.

Przestrzeń miejska i jej festiwalizacja

Festiwal w niniejszej publikacji są analizowane z punktu widzenia przestrzeni miejskiej. Dlatego istotne jest przedstawienie podejścia do przestrzeni w geografii miast. Można tutaj przytoczyć definicję przestrzeni miejskiej wg Liszewskiego (2008, s. 189). Autor ten twierdzi że „przestrzeń miejska to część (podprzestrzeń, przestrzeń cząstkowa) przestrzeni geograficznej, odznaczająca się specyficzną organizacją i krajobrazem, na której dominuje pozarolnicza działalność człowieka, a obszar ten ma określony formalnie status prawny (miasta). Przestrzeń ta zamieszkała jest przez wyróżniającą się wieloma cechami społeczność lokalną”. Jak wskazują Pacione (2009) oraz Włodarczyk (2009) elementem, który wyróżnia geografii miast od innych dyscyplin nauki zajmujących się miastami (np. ekonomiki czy socjologii miast) jest właśnie podejście przestrzenne.

W mojej pracy przedstawiłem podział przestrzeni miejskiej oparty na podziałach przestrzeni geograficznej zaprezentowanych w pracach Lisowskiego (2003) i Thrift'a (2003). W ramach tego podziału wydzieliłem różne elementy przestrzeni miejskiej. Należą do nich elementy obiektywnie istniejące i mierzalne jak miejska przestrzeń fizyczna (obejmująca obiekty materialne) i przestrzeń ekologiczna. Druga grupa elementów przestrzeni miejskiej obejmuje subiektywne, trudno mierzalne składniki takie jak przestrzeń społeczno-ekonomiczna, przestrzeń wizerunkowa, przestrzeń kulturowa oraz społeczna. Poza tym wydzieliłem także przestrzeń miejsca, która posiada atrybuty przestrzeni obiektywnej jak i subiektywnej.

Przy omawianiu zagadnień wpływu festiwalu na przestrzeń miejską jedną z najważniejszych kwestii jest zdefiniowanie pojęcia festiwalizacji. Proces festiwalizacji (ang. *festivalisation*, niem. *festivalsierung*) ma swoje odniesienie do kultury (*festivalisation of culture*) i jest rozumiane jako ogólny wpływ organizacji festiwalu na kulturę w wymiarze lokalnym jak i globalnym. W tym przypadku mówimy o oddziaływaniu festiwalu m.in. na kreowanie zjawisk kultury, jej konsumpcję, promocję. Chodzi tutaj także o wpływ festiwalu na inne pozaartystyczne elementy. Należą do nich m.in. ludzkie zachowania, kreowanie idei czy społecznych ruchów, możliwości spędzania wolnego czasu itp. Chodzi tutaj także o rolę festiwalu dla scalania lokalnych społeczeństw, narodów czy wyrażanie idei społeczeństw multikulturowych (Benett i in. 2014).

Festiwalizacja w ujęciu prezentowanym w mojej książce dotyczy podobnych zjawisk ale analizowanych w kontekście przestrzeni miejskiej i jej różnych wymiarów. Jak twierdzą Richards i Palmer (2010, s. 28) festiwalizacja obejmuje czasowe przekształcenie miasta w specyficzną symboliczną przestrzeń, w której wykorzystanie sfery publicznej jest pod wpływem określonego wzorca korzystania z kultury (Elderen 1997). Z kolei zdaniem Roche (2011, s. 127) festiwalizacja odnosi się do roli którą odgrywają i wpływu, który wywierają festiwal na społeczności wśród których festiwal są organizowane. Chodzi tutaj zarówno o oddziaływanie bezpośrednie jak i pośrednie, krótko i długo terminowe. Festiwalizacja jest procesem mającym szereg skutków, oddziaływać na szeroko rozumianą przestrzeń miejską. Festiwalizacja prowadzi do rozwoju miast, poprawy ich wizerunku, wzrostu dochodów, wreszcie może być także środkiem do rewitalizacji i restrukturyzacji słabszych ośrodków miejskich. Ponadto spełnia ona także wiele funkcji społecznych oraz kulturowych względem mieszkańców miast jak i odwiedzających je turystów. Należy podkreślić, że poza pozytywnymi festiwalizacja ma także negatywne aspekty np. wzrost zanieczyszczenia środowiska, generowanie konfliktów, wysokie koszty organizacji festiwalu itp. Moim zdaniem festiwalizacja, w przypadku miast, powinna być traktowana jako złożony proces rozwoju festiwalu i ich wpływu na różne elementy przestrzeni miejskiej. Ten wpływ można podzielić m.in. na oddziaływania wymierne (łatwo mierzalne jak np. liczba turystów

przyjeżdżających na festiwale) jak i niewymierne (trudno mierzalne jak np. zmiany w wizerunku miasta na skutek rozwoju festiwali) oraz oddziaływania pozytywne i negatywne.

Skutki rozwoju festiwali miejskich

Jak już wspomniano organizacja festiwali miejskich generuje szereg istotnych skutków, które w mojej książce zostały opisane w odniesieniu do różnych aspektów przestrzeni miejskiej. Dodatkowo oddziaływania festiwali na przestrzeń miejską zostały podzielone na pozytywne i negatywne. Jest to bardzo istotne ponieważ w literaturze naukowej często prezentowane są pozytywne aspekty festiwalizacji, natomiast często marginalizuje się skutki negatywne. Analiza prezentująca skutki organizacji festiwali dla przestrzeni miejskiej została zaprezentowana w rozdziale czwartym.

W odniesieniu do miejskiej przestrzeni fizycznej istnieje kilka podstawowych skutków festiwalizacji. Należą do nich wznoszenie obiektów takich jak centra festiwalowe, które na stałe wpisują się w przestrzeń danego miasta (np. centra festiwalowe w Cannes czy w Berlinie, czy kompleks EC-1 w Łodzi). Poza tym czasowa zmiana przestrzeni miejskiej poprzez wyłączenie niektórych przestrzeni miejskich na potrzeby organizacji festiwali, budowa tymczasowych obiektów festiwalowych (sceny, namioty itp.) to także działania w sferze materialnej (czasowe). Często organizacja dużych festiwali czy cykli imprez kulturalno-rozrywkowych (np. w ramach Europejskiej Stolicy Kultury) pociąga za sobą powiązane z tym projekty rewitalizacji czy rozwoju infrastruktury. To także należy zaliczyć do efektów rozwoju festiwali oddziałujących na przestrzeń miejską w wymiarze fizycznym. Do negatywów zaliczyć należy m.in. dekapitalizację infrastruktury technicznej, zniszczenia w budynkach które mogą zostać dokonane na skutek przekroczenia pojemności turystycznej danego miejsca (przy wielkich festiwalach). Poza tym tego typu zdarzenia mogą być skutkiem zamieszek, paniki i innych nieprzewidzianych zdarzeń w trakcie imprezy.

W przypadku przestrzeni ekologicznej, rozumianej jako otoczenie przyrodnicze człowieka, wpływ festiwali jest znaczący. Do pozytywów można zaliczyć m.in. promocję zasad zrównoważonego rozwoju oraz ochrony środowiska dokonywaną za pośrednictwem festiwali (np. w ramach Międzynarodowego Festiwalu Filmów Przyrodniczych im. W. Puchalskiego w Łodzi). Jednak istnieje tutaj wiele negatywów np. zwiększone zanieczyszczenie powietrza, wody, wzrost ilości odpadów, zwiększony pobór energii elektrycznej itp. Jest to skutkiem napływu turystów przyjeżdżających na dany festiwal, ale także konsumpcją np. energii na potrzeby wydarzeń festiwalowych. W przypadku festiwali odbywających się na terenach zielonych np. w parkach, możemy także zauważyć zagrożenie zniszczeniem miejskiej zieleni. W przypadku dużych imprez, które przyciągają niekiedy nawet kilkaset tysięcy widzów oddziaływanie tego typu jest znaczące.

Istotna jest także rola festiwali w kształtowaniu przestrzeni społeczno - ekonomicznej. Moim zdaniem jest to jeden z najistotniejszych skutków festiwalizacji. Festiwale wykorzystywane są w kreowaniu kapitału społecznego, na który składają się wiedza, umiejętności, kontakty międzyludzkie itp. Wszystkie te elementy są kształtowane przez festiwale. Budują one związki między organizatorami a mieszkańcami danej miejscowości. Są to więzy ekonomiczne ale także relacje społeczne zawiązywane np. w trakcie wolontariatu świadczonego na rzecz danej imprezy. Festiwale są elementem zagospodarowania wolnego czasu mieszkańców i turystów, którzy biorą w nich udział. Dzięki nim rozwija się wiedza np. dotycząca sztuki (festiwale artystyczne jak np. Ogólnopolski Festiwal Sztuk Przyjemnych i Nieprzyjemnych w Łodzi), nauki (festiwale nauki) czy wiedza o świecie (festiwale turystyczne np. Explorers Festival w Łodzi) i innych kulturach (festiwale folklorystyczne, multikulturalne). Niektóre festiwale (np. festiwale projektowania, mediów, filmowe, muzyczne, mody itp.) promują kreatywność i mogą być elementem rozwoju społeczeństwa opartego na wiedzy. Festiwale są także miejscem społecznej promocji i konsumpcji kultury różnorodnych mniejszości w tym mniejszości etnicznych.

Do negatywnych skutków festiwalizacji w tej sferze zaliczymy m.in. opresyjność niektórych imprez. Część festiwali jest bardzo duża oraz wiąże się z irytującymi zachowaniami ich uczestników, to powoduje niechęć, a wręcz sprzeciw lokalnej społeczności w stosunku do takich imprez. Wówczas festiwal może stać się zarzewiem konfliktów w mieście. Podobnie kwestie finansowe czy polityczne mogą również doprowadzić do takiego konfliktu. Wówczas festiwal staje się elementem destrukcyjnym, negatywnie oddziałującym m.in. na wizerunek miasta i obniżającym jego atrakcyjność turystyczną oraz dochody z tego sektora. Problemy społeczne mogą wiązać się m.in. z nadużywaniem alkoholu czy innych używek w trakcie imprez festiwalowych.

Festiwale wpływają bez wątpienia na gospodarkę, w tym przypadku mówimy o pozytywnych aspektach takich jak dochody z organizacji imprez. W tym aspekcie najbardziej istotne są wydatki turystów ponoszone w związku z przyjazdem na festiwal. Są to wydatki na bilety wstępu, zakwaterowanie, wyżywienie, transport oraz inne usługi. Pieniądze wydawane w mieście przez turystów są szczególnie cenne, gdyż stanowią dopływ środków finansowych spoza miasta. Kreuje to również dodatkowe zatrudnienie w sektorze obsługi festiwali i gości festiwalowych, a zatem także dochody dla mieszkańców miasta. Festiwale są również środkiem

promocji miejskiej. Współcześnie spotyka się nawet określenie event marketing. Odnosi się ono do zabiegów marketingowych, m.in. obejmujących promocję dóbr i usług przez organizację różnorodnych imprez. W tym kontekście festiwale są wykorzystywane jako narzędzia promocji miejskiej. Stanowią więc element oddziaływania na sferę gospodarczą jak i sferę wizerunkową przestrzeni miejskiej. Festiwale są to wydarzenia przyciągające znane osoby, artystów, a nawet polityków. Są one często relacjonowane w mediach takich jak telewizja, Internet, prasa, dzięki temu stanowią doskonałe narzędzie promocji terytorialnej. W ten sposób wpływają na kształtowanie pozytywnego wizerunku miasta co przyczynia się do jego rozwoju gospodarczego. Wizerunek miasta kultury, ośrodka z interesującą ofertą kulturalno-rozrywkową, jest bowiem wykorzystywany także dla przyciągania inwestorów.

Z drugiej strony wszelkie problemy związane z organizacją festiwali oddziałują negatywnie na promocję danego miasta. Problemy związane z festiwalami deprecjonują wizerunek miasta, stanowią element odstraszaający turystów, inwestorów. Przykładem tego typu negatywnego oddziaływania były problemy związane z organizacją festiwalu Camerimage w Łodzi w 2010 r. Dlatego też przy organizacji festiwali należy bezwzględnie unikać konfliktów, a jeżeli takowe zaistnieją starać się jak najszybciej i w polubowny sposób je rozwiązywać.

Przestrzeń kulturowa to kolejny element przestrzeni miejskiej na który oddziałują festiwale. Kształtują miejską kulturę, są miejscem jej promocji i konsumpcji. Możliwe jest za ich pośrednictwem kreowanie nowych artystów, promowanie konkretnych dzieł. Festiwale są również miejscem gdzie dochodzi do kontaktów pomiędzy artystami, artystami a producentami i agentami. Dzięki festiwalom można promować nie tylko popkulturę ale także kulturę elitarną (tzw. kulturę wysoką). Poprzez festiwale kultura dociera często do osób, których nie stać na korzystanie z produktów przemysłów kultury. Chodzi tutaj np. o osoby ubogie, które mogą bez ograniczeń finansowych uczestniczyć np. w dofinansowywanych przez miasto imprezach festiwalowych (imprezy niebiletowane). Poza tym imprezy tego typu są również wykorzystywane do promocji idei politycznych, w skali lokalnej i krajowej. W imprezach tego rodzaju uczestniczą m.in. politycy oraz inni przedstawiciele organizacji i partii politycznych. Jest to także ważny element kształtowania relacji społecznych w mieście także w aspekcie politycznym przestrzeni miejskiej.

Turystyka festiwalowa

Podkreślenia wymaga rola turystyki związanej z festiwalami. Turystyka festiwalowa może być zdefiniowana jako ten rodzaj turystyki, w którym głównym celem turystów jest podróżowanie w celu wzięcia udziału w festiwalu. Często wlicza się ten rodzaj turystyki do turystyki kulturowej, traktując jako jej swoistą formę (Buczowska 2008). Jednak z uwagi na różnorodność festiwali i wielość ich oddziaływań turystyka festiwalowa powinna być, moim zdaniem traktowana jako odrębny rodzaj turystyki. Na świecie istnieje szereg dużych festiwali generujących ruch turystyczny liczony w dziesiątkach a nawet setkach tysięcy osób. Są to np. imprezy muzyczne jak Glastonbury Festival (Wielka Brytania), Roskilde Festival (Dania), filmowe jak Festiwal Filmowy w Cannes (Francja) czy w Berlinie (Niemcy), albo festiwal kina niezależnego Sundance Film Festival (Stany Zjednoczone). Do dużych i znanych festiwali prezentujących różne rodzaje sztuki należy The Manchester International Festival (Wielka Brytania). Istnieje szereg znanych festiwali poświęconych tematyce gier komputerowych i komiksowi (np. Comic-con w Stanach Zjednoczonych). W Polsce także odbywa się szereg festiwali przyciągających liczne rzesze turystów z kraju a także zagranicą. Można tutaj podać przykłady muzycznych festiwali jak Open'er Festival, Przystanek Woodstock, imprez filmowych jak Festiwal Filmowy w Gdyni, Camerimage w Bydgoszczy (wcześniej organizowany w Toruniu i w Łodzi), czy imprez prezentujące różne dziedziny sztuki jak np. Malta Festival Poznań, czy festiwal Łódź Czterech Kultur. Do ciekawych i znanych imprez festiwalowych należą także Międzynarodowy Festiwal Komiksu i Gier w Łodzi, Explorers Festival poświęcony turystyce i przygodzie (także organizowany w Łodzi), czy Ogólnopolskie Spotkania Podróżników, Żeglarzy i Alpinistów – Kolosy w Gdyni. Z uwagi na rolę festiwali w generowaniu ruchu turystycznego poświęciłem kwestiom turystyki festiwalowej odrębny podrozdział, który jest częścią rozdziału czwartego opisywanej pracy. Przedstawiłem tam pojęcie turystyki festiwalowej, opisałem festiwale jako walory turystyczne i elementy produktów turystycznych. Odniosłem się również do kwestii oddziaływań turystyki festiwalowej na otoczenie w kontekście funkcji i dysfunkcji turystyki.

Rodzaje przestrzeni festiwalizacji w miastach

Festiwale kreują specyficzne rodzaje przestrzeni, które można określić mianem przestrzeni festiwalizacji. Przestrzenie te zostały zaprezentowane w rozdziale czwartym mojej pracy. Chodzi tutaj o podprzestrzenie przestrzeni geograficznej mające charakter obiektywny, inaczej wymierny (mierzalny) jak i subiektywny inaczej niewymierny (niemierzalny lub trudno mierzalny) (Kostrowicki 1997). Kreowanie odrębnych przestrzeni festiwalizacji jest ważnym skutkiem istnienia festiwali, szczególnie istotnym z punktu widzenia analizy

geograficznej. W książce zaproponowałem sześć kryteriów podziału przestrzeni festiwalizacji: materialność, rodzaj konstrukcji, lokalizację, czas w którym przestrzeń jest zajęta na potrzeby festiwalu, sezonowość, dostępność danej przestrzeni.

W przypadku kryterium materialności możemy wyróżnić przestrzenie wymierne i niewymierne. Przestrzenie wymierne charakteryzują się fizycznym wymiarem, można fizycznie znaleźć się wewnątrz nich, są to więc elementy wydzielonej przez Lisowskiego (2003) przestrzeni fizycznej oraz wydzielonych przez Thrift'a (2003) pierwszego i czwartego wymiaru przestrzeni. W skład tego rodzaju przestrzeni festiwalizacji zaliczymy m.in. budynki w których odbywają się festiwale, place i ulice czy obszary terenów zielonych. Przestrzenie niewymierne nie posiadają wymiaru fizycznego, nie są namacalne, nie można fizycznie się w nich znaleźć. W nawiązaniu do opracowania Lisowskiego (2003) należy zaliczyć do nich subprzestrzenie ekologiczną, kulturową i społeczną. Z kolei w nawiązaniu do pracy Thrift'a (2003) zaliczymy tutaj drugi i trzeci wymiar przestrzeni geograficznych. Ekologiczna subprzestrzeń festiwalizacji to przestrzeń w której człowiek żyje. Obejmuje ona m.in. przestrzeń relacji ekonomicznych, w których funkcjonuje człowiek. W przypadku festiwalu chodzi o przestrzeń ekonomiczną rynku usług turystycznych (turystyki festiwalowej) i usług związanych z organizacją festiwalu. Z kolei do subprzestrzeni kulturowej należą zjawiska promocji, konsumpcji kultury w trakcie imprez festiwalowych. Do subprzestrzeni społecznej zaliczymy wszelkie relacje i kontakty międzyludzkie zachodzące w ramach festiwalu.

W przypadku kryterium konstrukcji, wyróżniamy przestrzenie festiwalizacji zamknięte i otwarte. Do zamkniętych zaliczymy obiekty takie jak centra festiwalowe, domy kultury, teatry, kina i inne obiekty goszczące festiwale. W przypadku otwartych przestrzeni festiwalizacji mamy do czynienia z obszarem pozbawionych ścian, dachu. Można tutaj wymienić otwarte przestrzenie jak parki i inne tereny zielone, ulice, place. Pośrednim rodzajem przestrzeni są np. stadiony na który często odbywają się festiwale muzyczne. Posiadają one bowiem ściany (trybuny) niekiedy są częściowo zadaszone.

W odniesieniu do lokalizacji przestrzenie festiwalizacji podzielimy np. na wiejskiej i miejskiej. W zależności od tego czy festiwal jest ulokowany w mieście czy na wsi ma inny charakter i kreuje inne nieco inne skutki. Ponadto można wyróżnić przestrzenie festiwalizacji permanentnej i czasowej, ten podział oparty jest o kryterium czasu użytkowania przestrzeni na potrzeby festiwalu. Niektóre obiekty są budowane z przeznaczeniem na organizację tego typu imprez (np. centra festiwalowe). Inne z kolei służą im jedynie przez krótki czas, później wracając do swojej właściwej funkcji (np. teatry czy kina). Z kolei na podstawie sezonowości wydzielić należy przestrzenie festiwalizacji letnie i zimowe. Poza tym możemy jeszcze wydzielić przestrzenie festiwalizacji przestrzenie festiwalizacji całorocznej i czasowej.

Istotnym kryterium podziału jest dostępność przestrzeni. W tym przypadku możemy mówić o przestrzeniach publicznych tj. otwartych, dostępnych dla wszystkich. Należy podkreślić, że o tym która przestrzeń jest publiczna świadczy nie jej własność ale sposób użytkowania (Markowski, 2001). Do przestrzeni publicznych zaliczymy ulice, place, parki itp. Do przestrzeni prywatnych zaliczymy przestrzenie zamknięte, do których dostęp ma wyselekcjonowana grupa osób. Przestrzenie te są monitorowane, ogrodzone, a także często zamykane. Takimi przestrzeniami festiwalizacji są np. niektóre galerie, czy centra kultury. Poza tym można jeszcze wydzielić przestrzenie mieszane, które mają charakter pośredni między prywatnymi a publicznymi.

Wpływ festiwalu na przestrzeń miasta postsocjalistycznego przykład Łodzi

Moja książka zawiera także szczegółowe studium przypadku przedstawiające wpływ festiwalu na szeroko rozumianą przestrzeń polskiego miasta. Jako przykład wybrałem Łódź, miasto na obszarze którego prowadziłem wieloletnie badania dotyczące festiwalizacji. Studium przypadku zostało umieszczone w rozdziale piątym omawianej monografii. Łódź to miasto liczące ok. 700 000 mieszkańców, położone w centralnej Polsce. Jest to obecnie trzecie miasto w kraju pod względem liczby ludności, pełniące funkcje stolicy województwa łódzkiego. Jest to dziś miasto postsocjalistyczne (Young, Kaczmarek 2008) i postindustrialne (Cudny 2012). Łódź otrzymała prawa miejskie już w XV w., jednak intensywny rozwój miasta datuje się na XIX w. (Koter 1969). Łódź już w tym okresie stała się największym ośrodkiem przemysłu włókienniczego na ziemiach polskich. Po II wojnie światowej w Łodzi utrwalona została ukształtowana historycznie, tradycyjna struktura gospodarki miejskiej. Opierała się ona na przemyśle włókienniczym oraz powiązanych z nim branżach m.in. maszynowej czy odzieżowej. W 1989 r. w Polsce rozpoczęły się przemiany społeczno-gospodarcze określane mianem transformacji ustrojowej. Transformacja dotknęła w istotnym stopniu polskie miasta, w tym szczególnie silnie Łódź. Upadła większość wielkich przedsiębiorstw państwowych, pojawiło się masowe bezrobocie i związane z nim problemy społeczne. W miarę upływu czasu gospodarka Łodzi przeszła częściową restrukturyzację. Pojawiły się nowe branże przemysłu m.in. elektromaszynowy czy budowlany. Wzmocnieniu uległa funkcja usługowa, która szczególnie dużą rolę zaczęła odgrywać w strukturze zatrudnienia (Jewtuchowicz, Suliborski 2009).

Przeprowadzona w mojej książce analiza pozwoliła na podział łódzkich imprez na różne rodzaje. Dokonałem podziału festiwalu wg ich skali i rangi. W tym przypadku wykorzystałem podział, który stosowałem już we wcześniejszych badaniach. Wyróżniłem w niej cztery typy festiwalu tj. mega wydarzenia (*mega-events*), wydarzenia wyróżniające (*distinctive – events*), wydarzenia większe (*large – scale events*), wydarzenie lokalne (*local – events*). Spośród 48 analizowanych festiwali 75% imprez miało charakter imprez wyróżniających, 19% były to festiwale większe, a 6% lokalne. Mega wydarzenia nie wystąpiły w badanej grupie łódzkich festiwali. Jeżeli chodzi o tematykę to najczęściej było festiwale sztuki w tym imprez filmowych (25%), teatralnych (23%), muzycznych (21%), graficznych (8%). Do innych (wg tematyki) rodzajów festiwali należały imprezy fotograficzne, związane z komiksem, tkaniną artystyczną, religijne, modowe, związane z projektowaniem, sztuką ludową, przygodą i turystyką (razem 23 %).

Jeżeli chodzi o sezonowość to większość imprez festiwalowych w Łodzi jest organizowana w okresie od wiosny do jesieni z mniejszą częstotliwością w okresie miesięcy wakacyjnych (lipiec – sierpień). Miesiącami o niewielkiej liczbie organizowanych festiwali są także miesiące zimowe od grudnia do lutego. Takie rozmieszczenie festiwali w czasie wynika m.in. z czynników klimatycznych. Korzystna aura jest w okresie maj – czerwiec, można wówczas organizować także imprezy plenerowe. W miesiącach wakacyjnych mamy wzrost wyjazdów z miasta dlatego istnieje zagrożenie niewielkiej frekwencji co powoduje że organizatorzy niechętnie planują wtedy duże wydarzenia festiwalowe. Choć z drugiej strony okres ten nie jest ich całkowicie pozbawiony. W okresie jesiennym (wrzesień – listopad) pogoda jest jeszcze dość dobra, a ludzie powrócili już z wakacji. Dlatego ten okres wiąże się z kolejnym wzrostem liczby organizowanych w mieście imprez. Wnioski te potwierdzają także inne publikacje dotyczące imprez kulturalnych w Łodzi (np. publikacja Adamus, Paluch 2012).

Łódzkie festiwale są organizowane głównie w przestrzeniach zamkniętych takich jak teatry, domy kultury, filharmonia, muzea, kina, hala widowiskowa Atlas Arena, centrum kultury i sztuki - Lodz Art Center itp. Mniejsza część to imprezy na otwartym obszarze np. na ul. Piotrkowskiej czy na głównym placu w centrum handlowo usługowym Manufaktura. Jeżeli chodzi o organizatorów imprez to głównie były to instytucje publiczne (m.in. teatry, domy kultury, muzea, Filharmonia Łódzka). Festiwale finansowane były przede wszystkim ze środków publicznych, uzupełnionych środkami od prywatnych sponsorów. Pieniądze pochodziło ze środków miejskich (budżet miasta), oraz centralnych (m.in. budżet Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego).

W swojej książce przedstawiłem również ocenę festiwali łódzkich w oczach mieszkańców miasta oraz organizatorów tych imprez. Pierwsza analiza opierała się na wynikach badań, których byłem współautorem, przeprowadzonych w 2011 r. w Łodzi na próbie 1245 ankietowanych mieszkańców miasta (Cudny i in. 2012). Badanie to wykazało, że festiwale były istotnym miejscem spędzania wolnego czasu. Ponad połowa badanych mieszkańców Łodzi brała udział w festiwalach. Uczestniczyli oni głównie w dużych i znanych festiwalach sztuki. Z drugiej strony respondenci zauważyli problemy które pojawiły się w ostatnich latach w łódzkiej kulturze. Wskazywali m.in. na konflikty które doprowadziły do likwidacji znanego festiwalu Dialogu Czterech Kultur i przemianowaniu go na imprezę o nazwie Łódź Czterech kultur. Podobnie krytycznie wypowiadali się odnośnie problemów narosłych wokół znanego filmowego festiwalu Camerimage. Pomimo tych problemów analiza opinii respondentów wykazała, że łódzkie festiwale są istotne dla mieszkańców miasta. Ich zdaniem kształtują one pozytywny wizerunek Łodzi, podnoszą atrakcyjność turystyczną, stanowią interesującą formę spędzania czasu wolnego.

W 2012 r. zostało również przeprowadzone badanie dotyczące oceny festiwali przez ich organizatorów. Do badania wybrano próbę obejmującą grupę 30 organizowanych w Łodzi w 2012 r. festiwali. Do osób reprezentujących instytucje organizujące te imprezy (m.in. do dyrektorów biur festiwalowych, muzeów, teatrów organizujących festiwale) zwrócono się z prośbą o wypełnienie stosownej ankiety. Spośród przedstawicieli 30 festiwali do których ankieta została wysłana zgodę na udział w badaniu wyrazili organizatorzy 14 imprez. Imprezy te w większości były festiwalami sztuki, najczęściej organizowanych było w miesiącach takich jak maj (17%), wrzesień (17%), kwiecień (13%), czerwiec (13%) i listopad (9%). Większość bo 72% imprez to festiwale organizowane co roku reszta organizowana była co 2 lub 3 lata. Imprezy te organizowane były głównie w obiektach publicznych m.in. w muzeach, kinach, teatrach, galeriach. Wykorzystywane były też przestrzenie publiczne jak parki, ulice. Aż 13 spośród badanych festiwali organizowana była przez różnego typu instytucje publiczne m.in. Łódzki Dom Kultury, Centrum Dialogu im. Marka Edelmana, Teatr Wielki w Łodzi, Miejska Galeria Sztuki, miejskie ośrodki kultury itp. Na pytanie dotyczące liczby uczestników w ostatniej edycji padały odpowiedzi od kilkuset do ok. 15 000 widzów. Zapytano organizatorów także o odsetek widzów spoza Łodzi średnio podawano ich udział na poziomie 10-20%.

Respondenci stwierdzili że ponad 50% funduszy na organizację festiwali to były środki z instytucji publicznych. Największe dotacje pochodzą od władz miasta, od władz centralnych i wojewódzkich oraz z innych instytucji publicznych. Wsparcie podmiotów prywatnych stanowi od kilku do nawet 50% pieniędzy pozyskiwanych na organizację badanych festiwali. Zdaniem respondentów festiwale, które reprezentowali nie

mogłyby funkcjonować bez wsparcia publicznego (takiej odpowiedzi udzieliło 93% respondentów). Niewiele mniej osób (86%) odpowiedziało iż nie mogłyby funkcjonować bez dodatkowego wsparcia prywatnych mecenasów. W pytaniach dotyczących szans i zagrożeń rozwoju festiwalu w przyszłości wszyscy respondenci stwierdzili, że Łódź to dobre miasto dla rozwoju festiwalu. Jako szanse rozwoju wskazali możliwe zwiększenie dofinansowania imprezy, rozwój infrastruktury transportowej. Wskazywali też na chęć „przeszczepiania” swojej imprezy do innych miast – czyli tworzenie tzw. replik festiwalu. W pytaniu o zagrożenia wskazywali najczęściej na zmniejszające się finansowanie, zbyt małą liczbę obiektów przystosowanych do organizacji dużych imprez. Ankietowanych zapytano także jak oceniają rangę swego festiwalu. 57% oceniło go jako imprezę średniej wielkości organizowaną na potrzeby społeczności regionalnej i lokalnej oraz dodatkowo turystów. 29% oceniło imprezę jako duży festiwal organizowany głównie dla turystów oraz dla mieszkańców, a 14% jako mały lokalny festiwal.

W ankiecie zawarto też pytania dotyczące oddziaływania imprez na miasto i społeczność miejską. Jako bardzo istotne oddziaływanie festiwalu wskazywano poprawę wizerunku lokalnej społeczności, pomoc w zachowaniu lokalnej kultury, kreowanie dumy lokalnej społeczności z miasta i jego kultury. Najbardziej istotny wpływ na indywidualnych mieszkańców wyrażał się, zdaniem organizatorów imprez głównie w zapewnianiu mieszkańcom ciekawych możliwości spędzania wolnego czasu, umożliwianiu kształtowania pozytywnych relacji między mieszkańcami i turystami oraz podnoszeniu możliwości poznawczych mieszkańców. W przypadku wpływu na gospodarkę respondenci w większości nie stwierdzili iż jest to ważne oddziaływanie. Uznali bowiem iż ich festiwale nie generują istotnej liczby miejsc pracy. Jeżeli chodzi o wpływ festiwalu na miasto respondenci uznali za bardzo istotne, to że imprezy promują miasto na zewnątrz oraz kształtują jego pozytywny wizerunek. Na kolejnym miejscu znajdował się wpływ imprez na generowanie ruchu turystycznego.

Analiza zaprezentowana w rozdziale piątym mojej książki pozwala na stwierdzenie iż festiwale organizowane w Łodzi są istotnym elementem rozwoju miasta. Stanowią one ważny element zagospodarowania czasu wolnego dla mieszkańców. Różnorodność tematyczna imprez, fakt że wiele z nich jest dostępna bez konieczności wykupienia biletu pozwalają mieszkańcom rozwijać swoje zainteresowania, poszerzać dostęp do szeroko rozumianej kultury niematerialnej. Festiwale stanowią też ważną przestrzeń, w której spotykają się przedstawiciele twórców, szkół artystycznych oraz producenci i przedstawiciele biznesu. Przykładem takiego festiwalu jest choćby muzyczny SOUNDEDIT Festival. Jest to impreza która skupia twórców i producentów związanych z muzyką i produkcją dźwiękową (np. dla radia czy telewizji). Festiwale przyciągają także turystów, poprzez to stanowią walor turystyczny miasta. Jak wskazują badania przeprowadzone wśród organizatorów ruch turystyczny jest zauważalny. Jednak przy tak dużej ofercie festiwalowej (kilkadziesiąt imprez rocznie) powinien on być bardziej istotny. Z jednej strony festiwale są wydarzeniami przyczyniającymi się w istotny sposób do promocji miasta. Z drugiej strony sceną festiwalową w Łodzi wstrząsały w ostatnich latach liczne konflikty. To zostało uznane za duże obciążenie m.in. dla promocji miasta m.in. przez respondentów którzy brali udział w prowadzonych przeze mnie badaniach ankietowych.

Wnioski

Analiza przeprowadzona w mojej książce pozwoliła na pozytywną weryfikację hipotezy badawczej założone we wstępie. Wykazała ona, że festiwale stanowią ważny element silnie oddziałujący na współczesną przestrzeń miejską. W ostatnim rozdziale mojej pracy zamieściłem model obrazujący rozwój festiwalu i ich rolę w kształtowaniu przestrzeni miejskiej (rys.1.). Imprezy tego typu rozwijały się od starożytności, jednak szczególnie rozkwit przypada na okres po II wojnie światowej. Przyczynił się do tego szereg, opisanych w książce, czynników. Były to czynniki cywilizacyjne jak np. wzrost ilości czasu wolnego, wzrost przeciętnych dochodów, pojawienie się rozwiniętych społeczeństw poszukujących nowych i ciekawych doznań (*experience societies*). Poza tym rozwój festiwalu był także wspierany przez szereg czynników gospodarczych, do których należy zaliczyć m.in. rozwój gospodarki postindustrialnej, wykształcenie się ekonomii doświadczeń (*experience economy*), ekonomii kultury czy przemysłów kultury (*cultural economy, cultural industries*). Z uwagi na istotną rolę festiwalu w tych zjawiskach, były one rozwijane gdyż przynoszą zyski ekonomiczne i ważne efekty promocyjne oraz generują miejsca pracy (rys.1.).

Opisane wyżej czynniki doprowadziły do rozwoju festiwalu na masową skalę, w szczególności zaś do rozwoju festiwalu miejskich. Imprezy te zaczęły oddziaływać w istotnym stopniu na przestrzeń miejską w jej wielu wymiarach, kreując proces tzw. festiwalizacji (rys.1.). Festiwale stały się też elementem wykorzystywanym do gospodarczej aktywizacji miast. Dotyczyło to m.in. (choć nie tylko) miast, które w ostatnich dekadach utraciły lub znacznie zmniejszyły swoją funkcję przemysłową na skutek deindustrializacji. Wiele miast wspierało funkcjonowanie tego rodzaju imprez oczekując rozwoju turystyki festiwalowej, wzrostu dochodów i korzystnych efektów związanych z kreowaniem pozytywnego wizerunku miast kultury i sztuki. Należy podkreślić, że festiwale odgrywają istotną rolę w socjalizacji mieszkańców

(nawiązywanie kontaktów międzyludzkich, rozwój kapitał społeczny) jak i pozwalają realizować indywidualne zainteresowania mieszkańcom i turystom. Były to oddziaływania festiwali na przestrzeń społeczno-gospodarczą i przestrzeń wizerunkową. Festiwale mają także wpływ na przestrzeń fizyczną m.in. poprzez budowę obiektów festiwalowych oraz na środowisko przyrodnicze i tym samym przestrzeń ekologiczną w miastach (np. przez zwiększenie poziomu zanieczyszczeń) (rys.1.). Jak widać z powyższej charakterystyki festiwale są obecnie istotnym i stałym elementem, kształtującym także miejską przestrzeń kultury. Stały się one elementem typowym dla większości współczesnych ośrodków miejskich. Wielowiekowy proces rozwoju cywilizacyjnego doprowadził do umasowienia zjawiska festiwali, szczególnie dotyczyło to miast, i rozwoju ich oddziaływania na człowieka i przestrzeń w której on żyje.

Rys. 1. Model prezentujący rozwój festiwali i ich rolę w kształtowaniu przestrzeni miejskiej.

Źródło: Cudny, W., 2016, *Festivalisation of urban spaces. Factors, processes and effects*, Springer, Cham, s. 158.

Literatura cytowana w punkcie 4:

Adamus, J., Paluch, M., 2012, Wydarzenia kulturalne w mieście przemysłowym. Przykład Łodzi, *Turystyka Kulturowa*, 9; 35-54.

Aldskogius, H., 1993, Festivals and meets. The place of music in "Summer Sweden", *Geografiska Annaler Series B Human geography* 75(2); 55-72

Baudrillard, J., 1998, *The consumer society: Myths and structures*, Sage, London.

Belghazi, T., 2006, Festivalization of Urban Space in Morocco, *Critique: Critical Middle Eastern Studies*, 15(1); 97-107.

Benett, A., Taylor, J., Woodward, I., 2014, *The festivalization of culture*, Routledge, London-New York.

Brennan – Horley, C., Connell, J., Gibson, C., 2007, The Parkes Elvis Revival Festival: Economic development and contested place identities in rural Australia, *Geographical Research*, 45(1); 71-84.

Buczkowska, K., 2008, *Turystyka Kulturowa. Przewodnik Metodyczny*, Wydawnictwo AWF w Poznaniu, Poznań.

Churski, P., Motek, P., Strykiewicz, T., 2015, Przemysły kultury w polityce rozwoju miast i regionów – nowe obszary kształcenia w gospodarce przestrzennej, *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*, 30; 81 – 98.

Cruikshank, J., 1997, Negotiating with narrative establishing cultural identity at the Youkon International Storytelling Festival, *American Anthropology*, 99(1); 56-69.

- Cudny, W., 2012, Socio – Economic Changes in Lodz – Results of Twenty Years of System Transformation, *Geografický časopis*, 64(1); 3 – 27.
- Cudny, W., 2013, Festival tourism – the concept, key functions and dysfunctions in the context of tourism geography studies, *Geografický časopis*, 6(2); 105-118.
- Cudny, W., 2014, Festivals as a subject for geographical research, *Geografisk Tidsskrift-Danish Journal of Geography*, 114(2);132-142.
- Cudny, W., 2016, *Festivalisation of urban spaces. Factors, processes and effects*, Springer, Cham.
- Cudny, W., Korec, P., Rouba, R., 2012, Resident's perception of festivals – a case study of Łódź, *Sociológia – Slovak Sociological Review*, 44(6); 704-728.
- Czepczyński, M., 2007, *Podjęcia badawcze w nowej geografii kultury*, (w:) W. Maik, K. Rembowska, A. Suliborski (red.) *Geografia a przemiany współczesnego świata*, Wydawnictwo Uczelniana WSG, Bydgoszcz; 203-211
- Davies, W.K.D., 2015, *Festive Cities: Multi-Dimensional Perspectives*, (w:) W.K.D., Davies, (red.) *Theme Cities: Solutions for Urban Problems*, Springer, Cham; 533-561.
- Duvignaud, J., 1976, Festivals: a sociological approach, *Cultures*, III(1); 13-25.
- Duvignaud, J., 1989, The festive spirit, *The UNESCO Courier*, XII; 11-17.
- Elderen Van, P.L., 1997, *Suddenly One Summer: A Sociological Portrait of the Joensuu Festival*, Joensuu University Press, Joensuu.
- Falassi, A., 1987, Festival: Definition and morphology, (w:) A., Falassi, (red.) *Time out of time*, University of New Mexico Press, Albuquerque; 1-10.
- Getz, D., 2005, *Event management and event tourism*, Cognizant Communication, Elmsford.
- Getz, D., 2008, Event Tourism: Definition, Evolution, and Research, *Tourism Management*, 29(3); 403–428.
- Getz, D., 2010, The nature and scope of festival studies research, *International Journal of Event Management and Research*, 5(1); 1-47.
- Gibson, C., Connell, J., (red.) 2011, *Festival places: revitalising rural Australia*, Bristol, Tnawanda, Channel View Publications.
- Gibson, C., Connell, J., 2012, *Music Festivals and Regional Development in Australia*, Farnham, Ashgate.
- Gibson, C., Kong, L., 2005, Cultural economy: a critical review, *Progress in Human Geography*, 29(5); 541–561.
- Hauptfleisch, T., 2007, Festivals as eventifying systems (w:) T., Hauptfleisch, S., Lev-Aladgem, J., Martin, E., Sauter, H., Schoenmakers, (red.) *Festivalising! Theatrical Events, Politics and Culture*, Rodopi B.V., Amsterdam - New York; 39-47.
- Jago, L., Shaw, R., 1998, Special Events: a Conceptual and Definition Framework, *Festival Management and Event Tourism*, 5(2); 21–32.
- Jakóbczyk-Gryszkiewicz, J., Marcińczak, S., Wolaniuk, A., 2014, Gentryfication processes in the city, (w:) T. Marszał (red.), *Society and Space in Contemporary Poland in Łódź University Geographical Research*, Łódź University Press, Łódź; 83-111.
- Jewtuchowicz, A., Suliborski, A., 2009, *Gospodarka Łodzi na przełomie XX i XXI wieku*, (w:) S., Liszewski, (red.) *Łódź. Monografia miasta*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź; 400-409.
- Kostrowicki, A., 1997, *Przestrzeń-jej istota i zróżnicowanie*, *Rzeki*, 6; 125-139.
- Koter, M., 1969, *Geneza układu przestrzennego Łodzi przemysłowej*, PWN, Warszawa.
- Lisowski, A., 2003, *Koncepcje przestrzeni w geografii człowieka*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa.
- Liszewski, S., 2008, *Formy i struktury przestrzenne wielkich skupisk miejskich*, (w:) S. Liszewski, (red.) *Geografia urbanistyczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź; 187-294.
- Ma, L., Lew, A.A., 2012, Historical and Geographical Context in Festival Tourism Development, *Journal of Heritage Tourism*, 7(1); 13-31.
- Marcińczak, S., 2013, *Segregacja społeczna w mieście postsocjalistycznym. Bukareszt. Warszawa i Tallin na początku XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Markowski, T., 2001, *Przestrzeń publiczna w ekonomice rozwoju miast*, *Biuletyn KPZK PAN*, z. 194.
- Pacione, M., 2009, *Urban geography: a global perspective*, Routledge, London - New York.

- Piette, A., 1992, Play, reality, and fiction: toward a theoretical and methodological approach to the festival framework, *Qualitative Sociology*, 15(1); 37-52.
- Pine, J., Gilmore, J., 1999, *The Experience Economy*, Harvard Business School Press, Boston.
- Power, D., Scott, A.J., (eds.) 2004, *Cultural Industries and the Production of Culture*, Routledge, London-New York.
- Quinn, B., 2005, Art festivals and the city, *Urban Research*, 42; 927-943.
- Richards, G., Palmer, R., 2010, *Eventful cities: cultural management and urban revitalization*, Butterworth-Heinemann, Oxford.
- Roche, M., 2011, Festivalization, cosmopolitanism and European culture: On the sociocultural significance of mega – events, (w:) L., Giorgi, M., Sassatelli, G., Delanty, (red.) *Festivals and the cultural public sphere*, Routledge, London – New York:124-141.
- Schulze, G., 1992, *Die erlebnis gesellschaft, Kultursoziologie der gegenwart*, Campus, Frankfurt.
- Scott, A.J., 2010, Cultural economy and the creative field of the city, *Geografiska Annaler, Series B, Human Geography*, 92(2);115–130
- Stanisławska, A., 2007, Imprezy kulturalno-rozrywkowe jako element identyfikacji turystycznej Łodzi, (w:) A., Stasiak, (red.) *Kultura i turystyka razem czy oddzielnie*, Wydawnictwo WSTH w Łodzi, Łódź; 205-218.
- Stasiak, A., 2013, Produkt turystyczny w gospodarce doświadczeń, *Turyzm*, 23(1); 29-38.
- Sýkora, L., Bouzarovski, S., 2012, Multiple transformations: conceptualising postcommunist urban transition, *Urban Studies*, 49; 43-60.
- Thrift, N., 2003, Space: The fundamental stuff of geography, (w:) S.L., Holloway, S., Rice, G., Valentine, (red.) *Key concepts in geography*, London, Sage; 95- 108.
- Visser, G., 2005, Let's Be Festive: Exploratory Notes on Festival, *Tourism in South Africa Urban Forum*, 16(2-3); 155-175.
- Waterman, S., 1998, Carnivals for Elites? The Cultural Politics of Arts Festivals, *Progress in Human Geography* 22; 54–74.
- Włodarczyk, B., 2009, *Przestrzeń turystyczna – istota, koncepcje, determinanty rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Young, C., Kaczmarek, S., 2008, The socialist past and postsocialist urban identity in Central and Eastern Europe. The Case of Łódź, Poland, *European Urban and Regional Studies*, 15; 53-70.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych, dydaktycznych i organizacyjnych

Publikacje

Poza monografią zatytułowaną „*Festivalisation of urban spaces. Factors, processes and effects*”, która jest moim głównym osiągnięciem naukowym jestem autorem lub współautorem 57 innych publikacji. W tym 54 prace opublikowałem po obronie pracy doktorskiej, 3 prace opublikowałem przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora. Z tego 33 prace opublikowałem samodzielnie, natomiast 24 jako współautor. Łączna liczba moich publikacji w języku angielskim wynosi 28, pozostałe publikacje opracowane zostały w języku polskim. Poza tym byłem także redaktorem naukowym i współautorem 1 monografii w języku angielskim i redaktorem oraz współautorem 1 podręcznika akademickiego w języku polskim. Moje publikacje należą do następujących kategorii:

- prace opublikowane w czasopismach indeksowanych w bazie Journal Citation Reports (JCR), znajdujące się na liście A MNiSW: 6 (wszystkie opublikowane w języku angielskim, po obronie doktoratu), w tym 5 artykułów opublikowanych w czasopismach zagranicznych,
- artykuły opublikowane w innych czasopismach: 34, w tym 33 artykuły opublikowane po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, w tym 6 artykułów w czasopismach zagranicznych,
- monografie naukowe: 1 (monografia w języku polskim, opublikowana po obronie doktoratu),
- rozdziały w monografiach naukowych: 1 (rozdział w języku angielskim, opublikowany po obronie doktoratu),
- rozdziały w podręcznikach akademickich: 2 (rozdziały w języku polskim opublikowane po obronie doktoratu),
- inne publikacje: 13 (w tym 11 opublikowanych po obronie doktoratu),

- redakcje monografii naukowych: 1 (praca opublikowana w języku angielskim po obronie doktoratu),
- redakcja podręczników akademickich: 1 (praca opublikowana w języku polskim opublikowana po obronie doktoratu).

Moje publikacje zawierają się w trzech głównych nurtach badawczych, reprezentujących geografie człowieka:

- 1) Pierwszym z nich jest nurt obejmujący badania nad społeczno-gospodarczymi i przestrzennymi przemianami miast zachodzącymi po upadku systemu komunistycznego w Europie.
- 2) Drugim nurtem badawczym jest analiza roli festiwali w rozwoju miast oraz w ich restrukturyzacji. Oba powyższe nurty badawcze zaliczam do geografii miast. W przypadku analizy wpływu festiwali na miasta część prowadzonych przeze mnie analiz można także zaliczyć do geografii kultury.
- 3) Trzeci nurt badawczy obejmuje badania z zakresu szeroko rozumianej geografii turystyki. W tym przypadku analizowałem m.in. zjawiska turystyki festiwalowej, rozwój funkcji turystycznej w miastach przemysłowych oraz zjawiska związane z turystycznym wykorzystaniem przestrzeni produkcji, prezentacji i użytkowania samochodów (ang. *car tourism*).

Ad. 1) Badania nad społeczno-gospodarczymi i przestrzennymi przemianami miast

W ramach moich analiz związanych z pierwszym wymienionym powyżej nurtem badawczym zajmowałem się głównymi zmianami społeczno-gospodarczymi i przestrzennymi w miastach postsocjalistycznych w okresie transformacji w Polsce po 1989 r. Ten wątek podjąłem jeszcze podczas studiów doktorskich, w trakcie których opracowałem pierwsze trzy publikacje naukowe. Już po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, wydałem moją pierwszą monografię naukową. Była ona opracowana na podstawie mojej pracy doktorskiej i obejmowała zagadnienia przemian funkcjonalnych i przestrzennych zachodzących w Tomaszowie Mazowieckim w okresie transformacji ustrojowej. Monografia ta została wydana w 2006 r. w Łódzkim Towarzystwie Naukowym i uważam ją za jedną z najważniejszych moich publikacji w tym nurcie badawczym. Chciałem podkreślić, że w 2007 r. otrzymałem indywidualną nagrodę naukową Rektora Uniwersytetu Łódzkiego II stopnia za powyższą monografię naukową.

W kolejnych latach kontynuowałem badania z zakresu szeroko rozumianej geografii miast. Analizowałem przemiany demograficzno – społeczne (m.in. zmiany liczby ludności, wielkości przyrostu naturalnego i migracji, przemiany struktury zawodowej) w miastach, badałem także funkcjonowanie specjalnych stref ekonomicznych w Polsce. Zajmowałem się również rolą inwestorów prywatnych w rewitalizacji przestrzeni miejskiej Łodzi. Za kolejną ważną publikację w tym nurcie badawczym uważam artykuł opublikowany w 2012 r., w *Czasopiśmie Geograficznym* (słow. *Geografický Casopis* - czasopismo indeksowane w bazie danych Scopus). Zaprezentowałem w nim kompleksowe ujęcie przemian społeczno-gospodarczych zachodzących w Łodzi po 1989 r. Swoje badania prowadziłem nie tylko w Polsce ale także na terenie Niemiec w obszarze dawnej Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Wyniki tych analiz, dotyczące transformacji ekonomicznej i społecznej miasta Colditz po 1990 r., przedstawiłem w artykule opublikowanym w czasopiśmie *Bulletin of Geography. Socio Economic Series* w 2012 r. (czasopismo z listy B MNiSW). Uważam tę pracę za istotną publikację w ramach niniejszego nurtu badawczego. Pozwoliła mi ona przeprowadzić porównania pomiędzy przemianami społeczno-gospodarczymi zachodzącymi w miastach polskich i niemieckich po przemianie systemowej w latach 90. Po doktoracie zajmowałem się również zmianami fizjonomii miejskiej po 1989 r. (m.in. na przykładzie Łodzi i Tomaszowa Mazowieckiego), co uważam za wątek poboczny w ramach pierwszego nurtu badawczego. W 2011 r. otrzymałem kolejną indywidualną nagrodę naukową Rektora Uniwersytetu Łódzkiego II stopnia za cykl publikacji naukowych dotyczących przemian w miastach polskich po 1989 r.

W tym nurcie badawczym opracowałem także dwa z moich artykułów opublikowanych w czasopiśmie indeksowanym w bazie Journal Citation Reports (JCR). Pierwszym z nich była praca wydana w 2014 r. w czeskim czasopiśmie *Moravian Geographical Reports*. Zaprezentowałem tam zagadnienie wpływu seriali telewizyjnych i produkcji filmowych na rozwój współczesnych miast. Analiza przeprowadzona w artykule obejmowała studium przypadku Łodzi i serialu *Komisarz Alex*. W pracy zaprezentowałem także analizę zjawiska rozwoju miast postindustrialnych w oparciu o funkcję kulturalno-rozrywkową. Praca ta zawiera oprócz analizy Łodzi także liczne porównania międzynarodowe. Uważam ten artykuł za jedną z najbardziej istotnych moich publikacji. Ważną publikacją zrealizowaną w tym nurcie badawczym jest też artykuł, który opublikowałem w 2016 r. w norweskim czasopiśmie *Norwegian Journal of Geography* (indeksowanym w Journal Citation Reports). Zaprezentowałem w nim koncepcję tzw. *festival marketplace* tj. specyficznego typu centrum handlowego, który powstał w Stanach Zjednoczonych, a później rozwinął się w innych krajach świata. Przykładem tego typu centrum handlowego jest Manufaktura w Łodzi. Artykuł charakteryzuje to w jaki sposób budowa takiego centrum przyczyniła się do rewitalizacji obszaru śródmieścia miasta przemysłowego

i postsocjalistycznego. Opisałem w nim także jak wykreowanie tego centrum handlowo-usługowego oddziałuje na restrukturyzację gospodarczą i funkcjonalną Łodzi. Artykuły te stanowią rozwinięcie moich badań dotyczących przemian społeczno-gospodarczych i przestrzennych Łodzi po 1989 r.

Jako ważne osiągnięcie o charakterze aplikacyjnym, powiązane z moimi badaniami dotyczącymi geografii miast, traktuję opracowanie ekspertyzy dotyczącej strategicznych kierunków i działań promocyjnych dla miasta Tomaszowa Mazowieckiego. Projekt ten został mi zlecony przez Urząd Miasta Tomaszowa Mazowieckiego w 2016 r. Prace nad tym projektem rozpocząłem w styczniu 2016 r., natomiast zostały one zakończone w listopadzie 2016 r. Obejmowały one analizę stanu istniejącego oraz opracowanie analizy szans i zagrożeń (SWOT) w odniesieniu do kierunków promocji miasta. Na potrzeby tej ekspertyzy przeprowadziłem badania ankietowe dotyczące wizerunku miasta oraz strategicznych kierunków i działań promocyjnych. Ankiety te wykonałem wśród mieszkańców i przedsiębiorców w Tomaszowie Mazowieckim. Były one uzupełnione przez konsultacje prowadzone w formie warsztatów, które zrealizowałem z udziałem mieszkańców miasta. Poza tym odbyłem szereg konsultacji z pracownikami Urzędu Miasta Tomaszowa Mazowieckiego. Miały one na celu zapoznanie się z aktualną sytuacją społeczno - gospodarczą miasta oraz z podejmowanymi dotąd działaniami promocyjnymi. Po opracowaniu analizy stanu istniejącego przygotowałem strategiczne cele promocyjne, przyporządkowałem im cele operacyjne oraz zaplanowałem propozycje konkretnych działań w zakresie szeroko rozumianej promocji miasta Tomaszowa Mazowieckiego. Tak przygotowany projekt został zaprezentowany na spotkaniu z przedstawicielami wydziału promocji (prezentacja multimedialna) oraz przekazany w formie pisemnego raportu władzom miasta. Chciałem podkreślić, że w opracowaniu tej ekspertyzy pomocne były moje wcześniejsze analizy i publikacje oraz wiedza uzyskana w trakcie badań nad przekształceniami Tomaszowa Mazowieckiego w okresie transformacji ustrojowej.

Za moje najważniejsze osiągnięcie naukowe związane z tym nurtem badawczym uważam opracowanie kompleksowej analizy przemian społeczno gospodarczych Łodzi po 1989 r. Za cenne osiągnięcie naukowe uważam także analizę przekształceń zachodzących w mieście średniej wielkości na przykładzie sytuacji Tomaszowa Mazowieckiego po 1989 r.

Moje najważniejsze publikacje dotyczące badań nad społeczno-gospodarczymi i przestrzennymi przemianami miast

Cudny, W., 2006, Przemiany przestrzenne i funkcjonalne Tomaszowa Mazowieckiego w okresie transformacji, Szlakami Nauki, nr 35, ŁTN, Łódź; s. 157.

Cudny, W., 2012, Socio – Economic Changes in Lodz – Results of Twenty Years of System Transformation, Geografický časopis, 64(1); 3 – 27.

Cudny, W., 2012, Socio – economic transformation of small towns in East Germany after 1990 – Colditz case study, Bulletin of Geography. Socio Economic Series, 17; 33 – 45.

Cudny, W., 2014, The influence of the „Komisarz Alex” TV series on the development of Łódź (Poland) in the eyes of the city inhabitants, Moravian Geographical Reports, 22(1); 33-43.

Cudny, W., 2016, Manufaktura in Łódź, Poland an example of a festival marketplace, Norwegian Journal of Geography (Norsk Geografisk Tidsskrift), 70(5); 276-291.

Ad. 2) Badania nad rolą festiwalu w rozwoju oraz restrukturyzacji miast

Jeżeli chodzi o drugi z realizowanych przeze mnie wątków badawczych to podjąłem go po uzyskaniu stopnia naukowego doktora. Obejmował on szczegółową analizę festiwalu, jako zjawiska rozwijającego się intensywnie w Polskich miastach po 1989 r. W swoich badaniach skupiłem się na szczegółowej analizie festiwalu organizowanych w Łodzi, ale podjąłem także badania teoretyczne i porównawcze. W tym nurcie badawczym powstała moja najważniejsza publikacja tj. przedstawiona we wcześniejszej części autoreferatu monografia naukowa zatytułowana „*Festivalisation of urban spaces. Factors, Processes and Effects*”. Publikacja ta stanowi moje główne osiągnięcie naukowe. Książka ta została wydana w języku angielskim, w wydawnictwie szwajcarskim – Springer. Publikacja stanowi naukową syntezę moich wieloletnich badań nad festiwalami oraz ich wpływem na obszary miejskie. W książce tej przedstawiłem pojęcie festiwalu, historię festiwalu, czynniki rozwoju oraz ich podział. Opisałem proces festiwalizacji miast tj. rozwoju festiwalu miejskich i ich wpływu na wielowymiarową przestrzeń miejską. Przedstawiłem tam również studium przypadku Łodzi, dużego miasta postsocjalistycznego i postindustrialnego. Zaprezentowałem w nim przegląd łódzkich festiwalu oraz ocenę ich wpływu na przestrzeń miasta. Chciałem podkreślić, że podstawą do opracowania tej książki były moje wcześniejsze badania, których częściowe wyniki prezentowałem we wcześniejszych artykułach. Problematyka omawiana w mojej książce należy do nurtu badań z zakresu geografii miast, choć prezentowane zagadnienia związane są również z geografiami kultury, a częściowo także z geografiami turystyki. Niektóre

z opisywanych tam zagadnień mają związek z innymi dziedzinami nauki jak np. socjologia czy antropologia kulturowa.

Drugą moją najważniejszą publikacją w tym nurcie jest artykuł, który opublikowałem w duńskim czasopiśmie cytowanym w Journal Citation Reports tj. w *Danish Journal of Geography* w 2014 r. Artykuł ten prezentuje zagadnienie badań nad festiwalami realizowanych w geografii. Opisałem w nim jakiego rodzaju nurty badawcze występują w geografii człowieka w odniesieniu do festiwali. Przedstawiłem tam szeroki przegląd literatury geograficznej. Przypisałem poszczególne pozycje literatury do różnych wątków badawczych obecnych w geografii. Do moich najważniejszych publikacji w tym nurcie zaliczam także artykuł opublikowany w 2014 r. w wydawanym w Niemczech czasopiśmie *Anthropos* (indeksowanym w *Journal Citation Reports*). W artykule tym dokonałem m.in. szczegółowej analizy pojęcia festiwalu i głównych czynników rozwoju festiwali. Istotnym opracowaniem z zakresu festiwali jest też współautorski artykuł opublikowany w 2012 r. w czasopiśmie *Sociologia-Slovak Sociological Review*, znajdującym się na liście *Journal Citation Reports*. W tej pracy dokonałem charakterystyki opinii mieszkańców Łodzi dotyczących festiwali organizowanych w Łodzi. Praca opierała się na metodzie ankietowej, ankietę przeprowadzono na próbie 1245 mieszkańców miasta. Artykuł prezentuje wyniki badań ankietowych dotyczące uczestnictwa w festiwalach oraz postrzegania ich roli dla rozwoju miasta.

Moje badania realizowane w nurcie dotyczącym roli festiwali w rozwoju oraz restrukturyzacji miast prezentowałem także w szeregu innych publikacji. Przedstawiłem w nich analizę głównych grup łódzkich festiwali. Publikacje te dotyczyły m.in. festiwali filmowych, muzycznych, teatralnych. Obejmowały też prezentację festiwali związanych z turystyką (także turystyką kwalifikowaną i przygodową) oraz imprez związanych z modą (*Fashion Week* w Łodzi). W pracach tych przedstawiłem charakterystykę głównych łódzkich festiwali w tym historię, strukturę organizacyjną, wielkość, oddziaływanie na miasto. Zaprezentowałem w nich także analizę głównych przemian zachodzących w miastach zachodnich jako element transformacji od klasycznej gospodarki fordowskiej do nowoczesnej gospodarki post-fordowskiej. Przedstawiłem m.in. rosnącą rolę kultury, ekonomii kultury (ang. *cultural economy*), ekonomii doświadczeń (ang. *experience economy*) oraz rolę tzw. społeczeństw doświadczeń (ang. *experience societies*) dla rozwoju miast. W tym szczególną uwagę poświęciłem roli imprez masowych, a w szczególności festiwali dla rozwoju miast. Zaprezentowane powyżej procesy porównywałem do procesów zachodzących w polskich miastach po 1989 r. Analiza wykazała iż rozwój kultury, festiwali oraz różnorodne oddziaływanie tych zjawisk na polskie miasta postępują w sposób podobny do procesów zachodzących m.in. w krajach Europy Zachodniej czy w USA.

Opisane powyżej prace uzupełniają dwa artykuły, w których (jako współautor) dokonałem szczegółowej analizy struktury widzów i motywacji uczestnictwa w wybranych festiwalach. W tym przypadku opracowane zostały dwa studia przypadków dotyczące festiwali filmowych w Łodzi. Poza tym byłem również współautorem artykułu, który prezentował wyniki badań nad pracą wolontariuszy uczestniczących w *Explorers Festival* w Łodzi. Jest to najważniejszy łódzki festiwal poświęcony problematyce turystyki przygodowej i kwalifikowanej. Powyższe prace były oparte o ankiety zawierające pytania dotyczące segmentacji i motywacji widzów oraz wolontariuszy festiwali. Uważam, że moje wieloletnie badania oraz zaprezentowane powyżej liczne publikacje, stanowią solidną podstawę dla pogłębionej analizy dotyczącej festiwalizacji przestrzeni miejskiej. Analizę taką zaprezentowałem w opisanej wcześniej monografii, stanowiącej moje główne osiągnięcie naukowe.

Pracą reprezentującą poboczny wątek, częściowo powiązany ze zjawiskami festiwalizacji przestrzeni miejskiej było opracowanie zatytułowane: *A Large Sports Events in the Eyes of the Host City's Inhabitants: the Example of Wrocław*. Jestem jego współautorem, a zostało ono opublikowane w 2013 r. w czasopiśmie *Polish Sociological Review* (znajdującym się na liście *Journal Citation Reports*). W artykule tym zaprezentowane zostały zagadnienia wpływu organizacji wielkich imprez sportowych na miasta. Jako studium przypadku przyjęto wpływ Mistrzostw Europy w piłce nożnej EURO 2012 na Wrocław. Analiza obejmowała także reakcje mieszkańców miasta na organizację imprezy analizowane na podstawie przeprowadzonych we Wrocławiu badań ankietowych.

Za najważniejsze osiągnięcie naukowe związane z tym nurtem badawczym uważam opracowanie kompleksowej monografii prezentującej wpływ festiwali i procesu festiwalizacji na rozwój miast. Monografia ta stanowi moje główne osiągnięcie naukowe i uważam, że przede wszystkim wpisuje się ona w zakres badań geografii miast. Poza tym sądzę, że istotnym osiągnięciem w tym nurcie badawczym jest cykl artykułów, które opublikowałem jako autor i współautor. Artykuły te dotyczą różnych aspektów festiwalizacji, oraz prezentują wybrane studia przypadków festiwali grup festiwali organizowanych w Łodzi po 1989 r.

Najważniejsze publikacje dotyczące badań nad rolą festiwali w rozwoju oraz restrukturyzacji miast

Cudny, W., Korec, P., Rouba, R., 2012, Resident's perception of festivals – the case study of Lodz, *Sociologia – Slovak Sociological Review*, 44(6); 704-728.

Cudny, W., 2014, Festivals as a subject for geographical research, *Danish Journal of Geography (Geografisk Tidsskrift)*, 114(2); 132-142.

Cudny, W., 2014, The Phenomenon of Festivals – Their Origins, Evolution and Classifications, *Anthropos*, 109(2); 640-656.

Cudny, W. 2016, Festivalisation of urban spaces. Factors, processes and effects, Springer, Cham, ss. 160.

Ad. 3) Badania z zakresu szeroko rozumianej geografii turystyki

Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora istotny element mojej pracy naukowej stanowiły badania nad turystyką, które zaliczam do trzeciego reprezentowanego w moich publikacjach nurtu badawczego. W pewnym stopniu prace z tego nurtu badawczego są również związane z geografiami miast. Jednak z uwagi na skupienie się na zjawisku turystyki przede wszystkim należy je zaliczyć do badań z zakresu geografii turystyki. Za najważniejszą publikację w tym wątku badawczym uważam międzynarodową monografię naukową zatytułowaną *Tourism and the Transformation of Large Cities in the Post-Communist Countries of Central and Eastern Europe*. Monografia ta została wydana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego i Łódzkie Towarzystwo Naukowe w 2012 r. Byłem jednym z 3 redaktorów tego opracowania, współautorem rozdziału dotyczącego Łodzi, a także autorem wstępu i współautorem podsumowania. W monografii tej zaprezentowana została rola turystyki w przemianach miast w krajach Środkowo - Wschodniej Europy. Autorami rozdziałów w tej monografii, które prezentowały studia przypadków byli geografowie z Polski, Ukrainy, Rosji, Słowacji i Białorusi. Opracowanie to prezentuje w jaki sposób rozwój funkcji turystycznej został wykorzystany dla rozwoju gospodarczego, społecznego i przestrzennego wybranych miast w opisanym regionie Europy. Zaprezentowano tam analizy dotyczące procesów kreowania i rozwoju walorów turystycznych, rewitalizacji przestrzeni atrakcyjnych turystycznie (także ze środków pochodzących z Unii Europejskiej). Analizie poddano również proces inwestycji w infrastrukturę turystyczną oraz zmiany w wielkości i strukturze ruchu turystycznego.

Istotnym opracowaniem w tym nurcie badawczym był także mój artykuł dotyczący turystyki festiwalowej, wydany w 2013 r. w czasopiśmie *Geografický časopis* (czasopismo indeksowane w bazie Scopus). W pracy tej sprecyzowałem pojęcie turystyki festiwalowej, jej funkcje i dysfunkcje oraz podałem szereg przykładów na rozwój zjawiska turystyki festiwalowej i jej wpływ na miasta. Pracę tę zaliczam do nurtu badań z zakresu geografii turystyki, choć ma ona także związki z opisanym wcześniej nurtem badań dotyczących wpływu festiwali na rozwój miast.

Problematyka związana z turystyką była także przedmiotem innych moich opracowań m.in. dotyczących funkcji turystycznej w miastach postindustrialnych. W ramach nurtu badawczego analizowałem również zagadnienia walorów turystycznych (na przykładzie Tunezji), infrastruktury turystycznej (na przykładzie hoteli, ośrodków SPA w Polsce). Te ostatnie publikacje uważam za poboczny wątek w ramach moich badań dotyczących szeroko rozumianej geografii turystyki. Ważną dydaktyczną publikacją książkową w tym nurcie badawczym jest podręcznik akademicki dotyczący zasad pisania prac dyplomowych (licencjackich i magisterskich) z zakresu turystyki. Byłem jego redaktorem naukowym i współautorem, praca ta została wydana w Łódzkim Towarzystwie Naukowym w 2011 r.

W ramach tego wątku badawczego w 2013 r. rozpocząłem badania dotyczące funkcji turystycznej w przestrzeniach, w których są produkowane, prezentowane i użytkowane samochody. W tym przypadku chodzi o analizę zjawiska zwanego w literaturze turystyką samochodową. Jest to rodzaj turystyki stosunkowo słabo opisany we współczesnej nauce, niekiedy zaliczany do turystyki przemysłowej. Jednak z uwagi na swoją złożoność i odrębność wydziela się często jako odrębny rodzaj turystyki, który określany jest mianem turystyki samochodowej (ang. *car tourism*) (Coles 2004, 2008). Uważam te badania za istotne gdyż jestem pierwszym geografem w Polsce i jednym z pierwszych autorów na świecie, który pisze o tego rodzaju turystyce. Poza tym w ramach tego projektu badawczego podjąłem bliską współpracę z przedstawicielami przemysłu. Na jego potrzeby prowadziłem bowiem intensywne badania we współpracy z koncernami samochodowymi w Niemczech (Audi, Volkswagen, Porsche) i we Włoszech (Lamborghini). Projekt ten podjąłem na potrzeby kolejnej autorskiej monografii naukowej (w języku angielskim) z zakresu geografii turystyki. Monografia ta została zamówiona przez szwajcarskie wydawnictwo naukowe Springer. Praca ta została obecnie (grudzień 2016 r.) ukończona, i znajduje się teraz w fazie recenzji wydawniczej. Badania na potrzeby tej książki prowadziłem w Polsce i zagranicą tj. w Niemczech i we Włoszech. Pierwszym efektem moich badań jest artykuł (współautorski) dotyczący funkcji turystycznej w fabryce Audi w Ingolstadt (Niemcy). Został on opublikowany w czasopiśmie *Bulletin of Geography-Socio Economic Series* w 2016 r. (czasopismo indeksowane w bazie danych Scopus, znajdujące się na liście B MNiSW). Uważam go za istotne opracowanie naukowe dotyczące kształtującego się rodzaju turystyki samochodowej.

Najważniejsze publikacje dotyczące badań nad geografią turystyki

Cudny, W., Michalski, T., Rouba, R. (red.), 2012, *Tourism and the transformation of large cities in the post – communist countries of Central and Eastern Europe*, ŁTN, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź; ss. 178.

Cudny, W., 2013, *Festival tourism – the concept, key functions and dysfunctions in the context of tourism geography studies*, *Geografický časopis*, 6(2); 105-118.

Cudny W., Horňák M., 2016, *The tourist function in a modern car factory Audi Forum Ingolstadt example*, *Bulletin of Geography Socio-economic Series*, 33; 23-38.

Literatura cytowana w punkcie 5

Coles, T.E., 2004, *Tourism and retail transactions: lessons from the Porsche experience*, *Journal of Vacation Marketing*, 10(4); 378-389.

Coles, T.E., 2008, *International car manufactures, brandscapes and tourism: engineering the experience economy*, (w:) T.E., Coles, C.M., Hall, (red.) *International Business and Tourism: Global Issues, Contemporary Interactions*, Routledge, London; 238-255.

Projekty -**Konferencje naukowe**

W trakcie mojej pracy naukowej brałem udział łącznie w 18 konferencjach naukowych, w tym w 16 po uzyskaniu stopnia naukowego doktora. W tym uczestniczyłem w 7 konferencjach międzynarodowych i 11 konferencjach krajowych. Na każdej z tych konferencji przedstawiałem wyniki swoich badań w formie wystąpień lub posterów. W przypadku każdej z tych konferencji prezentacje były wygłaszałem osobiście. Z tego 4 prezentacje miały charakter współautorski, pozostałych 14 prezentacji konferencyjnych opracowałem samodzielnie. W trakcie 9 konferencji, w których brałem udział po obronie doktoratu, prezentowałem referaty w języku angielskim. Pozostałe wystąpienia i postery przedstawiłem w języku polskim.

Za najważniejszą konferencję, w której brałem dotąd udział, uważam konferencję zorganizowaną pod auspicjami Międzynarodowej Unii Geograficznej w Krakowie (*International Geographical Union Regional Conference in Kraków 2014*). Była to najważniejsza w ostatnich latach międzynarodowa konferencja geograficzna w regionie Środkowo - Wschodniej Europy. Tematem przewodnim były „Zmiany, wyzwania, odpowiedzialność” (*Changes, challenges, responsibility*) we współczesnym świecie. W trakcie konferencji zaplanowano ponad 1400 wystąpień oraz prezentacji posterowych opracowanych przez geografów z całego świata. Osobiście wygłosiłem w trakcie tej konferencji referat w języku angielskim zatytułowany *„Geography of Festivals – a New Subfield”*. Zaprezentowałem go w trakcie obrad panelu zatytułowanego *„Mega Event Planning: Culture Capitals, Place and Identity”*. W wystąpieniu zaprezentowałem główne geograficzne nurty badawcze dotyczące festiwali, oraz przypisałem je do subdyscyplin geografii człowieka. Przedstawiłem także najważniejsze grupy oddziaływań wynikających z organizacji festiwali na miasta. Konferencja ta była okazją do podzielenia się moimi koncepcjami dotyczącymi festiwalizacji przestrzeni miejskiej z geografami z Polski i ze świata. Dyskusja naukowa, która odbyła się po prezentacji, pozwoliła wyciągnąć szereg wniosków istotnych dla opracowania mojej ostatniej monografii, którą przedstawiłem tutaj jako główne osiągnięcie naukowe.

Za drugą najważniejszą konferencję uważam Czesko-Słowacko-Polskie seminarium geograficzne, które odbyło się w 2011 r. w miejscowościach Bratysława i Mojmirowce, Słowacja (*„The 8th Czech – Slovak – Polish seminarium – Regions of V4 countries facing new challenges of integrated Europe”*). Konferencja miała charakter międzynarodowy, organizowana była przez Uniwersytet Komeńskiego w Bratysławie. W trakcie tej konferencji zaprezentowałem wystąpienie w języku angielskim nt. *Łódź – a summary of 20 years transformation*. W referacie tym przedstawiłem podsumowanie moich badań dotyczących transformacji miasta postsocjalistycznego i poprzemysłowego na przykładzie Łodzi.

Istotnymi były także dwie konferencje zorganizowane przez Centre for Tourism and Cultural Change działające wówczas przy Leeds Metropolitan University w Wielkiej Brytanii. Były to dwie konferencje w których uczestniczyłem w 2007 r. Pierwsza z nich odbyła się w Rydze na Łotwie i była współorganizowana przez Uniwersytet Łotewski. Na tej konferencji zaprezentowałem referat w języku angielskim dotyczący roli dziedzictwa kulturowego łódzkich Żydów w kształtowaniu turystyki w mieście. W trakcie drugiej konferencji zorganizowanej w York w Wielkiej Brytanii przedstawiłem kolejny referat w języku angielskim. Dotyczył on roli festiwalu Dialogu Czterech Kultur w kształtowaniu wielonarodowego dziedzictwa kulturowego Łodzi.

Działalność międzynarodowa

Konferencje zagraniczne

W okresie po uzyskaniu stopnia naukowego doktora prowadziłem szereg międzynarodowych działań naukowych. Uczestniczyłem w 7 konferencjach międzynarodowych, w tym w 6 poza granicami Polski. Były to konferencje w Wielkiej Brytanii, Czechach, Łotwie, Słowacji.

Publikacje międzynarodowe

Jeżeli chodzi o publikacje to wydałem 4 publikacje ze współautorami z zagranicy. W tym 1 artykuł w 2012 r. w czasopiśmie zagranicznym (Sociologia) indeksowanym w Journal Citation Reports. Współpracowałem z trzema autorami ze Słowacji i autorką z Francji. Poza tym byłem redaktorem międzynarodowej monografii naukowej, a także współautorem rozdziału oraz autorem wstępu i podsumowania do tej książki. Była to wspomniana wcześniej monografia wydana w 2012 r., a zatytułowana *Tourism and the Transformation of Large Cities in the Post-Communist Countries of Central and Eastern Europe*. Współpracowałem przy jej tworzeniu z geografami pochodzącymi z 5 krajów. Byłem inicjatorem powstania tej pracy, moja działalność redakcyjna polegała m.in. na kontaktach z autorami z Rosji, Słowacji i Białorusi. Wystosowałem zaproszenia do wybranych autorów, zaprezentowałem proponowaną problematykę i strukturę pracy. Zajmowałem się także wstępną kontrolą (wykonaną przed recenzją wydawniczą) nadsyłanych teksów. Poza tym uczestniczyłem w pracach edycyjnych, korekcie technicznej i współpracy z Wydawnictwem Uniwersytetu Łódzkiego oraz Łódzkim Towarzystwem Naukowym, które wydały tę monografię.

Badania naukowe prowadzone zagranicą

Ważnym elementem działalności międzynarodowej były także badania prowadzone poza granicami Polski. Prowadziłem badania w obszarze wschodnich Niemiec (dawne NRD) na obszarze miasta Colditz. Poza tym na potrzeby artykułu, który złożyłem w 2016 r. do czasopisma *Bulletin of Geography. Socio – Economic Series* (czasopismo z Listy B MNiSW) w 2016 r., prowadziłem badania w Ironbridge w Wielkiej Brytanii. Zrealizowałem tam badania dotyczące roli dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) dla rozwoju terytorialnego. Artykuł ten zatytułowany „*The Ironbridge Gorge Heritage Site and its local and regional functions*” otrzymał obecnie dwie pozytywne recenzje wydawnicze i jest planowany do publikacji w czasopiśmie w 2017 r.

Ponadto w 2013 r. rozpocząłem badania dotyczące funkcji turystycznej w przestrzeniach, w których są produkowane, prezentowane i użytkowane samochody. Badania te prowadziłem na potrzeby opisanej we wcześniejszej części autoreferatu monografii naukowej z zakresu geografii turystyki pt. *Turystyka samochodowa* (ang. *Car tourism*). Wydanie tej książki jest planowane w serii wydawniczej *Springer Briefs in Geography*. Książka ta znajduje się obecnie w recenzji wydawniczej. Większość z tych badań realizowałem poza Polską tj. na terenie Niemiec oraz Włoch. Badania terenowe prowadziłem we współpracy z koncernami samochodowymi działającymi w Niemczech takimi jak: Volkswagen, Porsche, Audi oraz we Włoszech takimi jak: Lamborghini. Moje badania terenowe zostały dofinansowane ze środków koncernu Volkswagen AG. Poza tym współpracowałem też z muzeami techniki i motoryzacji w Niemczech m.in. zlokalizowanymi w Sinsheim i Speyer, a także torami wyścigów samochodowych w Hockenheim (Niemcy) i Imola (Włochy). Poza zagranicznymi prowadziłem też badania w Polsce min. w Muzeum Motoryzacji w Otrębusach oraz Muzeum Techniki NOT w Warszawie oraz na tragach motoryzacyjnych Poznań Motor Show.

Zagraniczne wyjazdy dydaktyczne

Wykorzystując możliwości oferowane przez program ERASMUS uczestniczyłem w międzynarodowej wymianie nauczycieli akademickich. Łącznie w latach 2011-2014 czterokrotnie wyjeżdżałem w ramach tego programu zagranicę. Były to wyjazdy na Uniwersytet Komeńskiego w Bratysławie (Słowacja) wiosną 2011 r., Dwukrotnie wyjeżdżałem do Niemiec, pierwszy raz jesienią 2011 r. do Uniwersytetu w Eichstatt – Ingolstadt. Drugi wyjazd do Niemiec odbyłem w 2013 r. do Justus Liebig-Universität w Giessen. Z kolei w 2014 r. uczestniczyłem w wyjeździe w ramach programu ERASMUS do Szwecji, wówczas prowadziłem zajęcia na uniwersytecie w Umeå. W trakcie wszystkich tych wyjazdów realizowałem wykłady, ćwiczenia i seminaria ze studentami prowadzone w języku angielskim. Wyjazdy realizowałem na wydziałach geograficznych wymienionych uczelni zagranicznych. Tematyka zajęć dotyczyła zagadnień geografii człowieka, w tym geografii miast oraz geografii turystyki.

Ponadto w 2014 r. prof. Mike Robinson, kierujący *Ironbridge International Institute for Cultural Heritage* działającym na Uniwersytecie w Birmingham (Wielka Brytania), zaprosił mnie na wykład gościnny do tej uczelni. Wykład ten został zrealizowany w ramach programu „*Ironbridge Institute Visiting Lecture Programme*”. Był to wykład w języku angielskim zatytułowany „*Rediscovering the City of Łódź through Heritage*”.

Recenzje

W latach 2014-2016 wykonałem 5 recenzji dla czasopism naukowych w kraju i zagranicą. Jeżeli chodzi o czasopisma krajowe to recenzowałem dwa artykuły naukowe dla czasopisma *Bulletin of Geography. Socio – Economic Series* (czasopismo z listy B MNiSW indeksowane w bazie bibliometrycznej SCOPUS) były to recenzje wykonane w latach 2014, 2016. Jeżeli chodzi o czasopisma zagraniczne to w latach 2015 i 2016 wykonałem 2 recenzje artykułów do czasopisma *Journal of Convention & Event Tourism* wydawanego w Stanach Zjednoczonych (czasopismo indeksowane w bazie bibliometrycznej SCOPUS). Poza tym w 2016 r. wykonałem 1 recenzję dla czeskiego czasopisma *European Countryside* (czasopismo indeksowane w bazie bibliometrycznej SCOPUS).

Dydaktyka

Po zakończeniu studiów magisterskich pracowałem przez rok czasu na etacie nauczyciela geografii. Wówczas uzyskałem tytuł nauczyciela kontraktowego. Pracę dydaktyczną na uczelni wyższej rozpocząłem już w trakcie studiów doktoranckich, wówczas prowadziłem pierwsze zajęcia na kierunku geografia na Uniwersytecie Łódzkim. Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora zostałem zatrudniony na stanowisku adiunkta w Filii Uniwersytetu Łódzkiego w Tomaszowie Mazowieckim gdzie pracuję do chwili obecnej. Zajęcia dydaktyczne stanowią istotną część moich obowiązków. Do tej pory prowadziłem zajęcia różnego typu, w tym ćwiczenia, wykłady, seminaria, konwersatoria, ćwiczenia terenowe. Zajęcia prowadziłem dla studentów studiów I jak i II stopnia. W ramach mojej pracy na Uniwersytecie Łódzkim prowadziłem zajęcia z szeroko rozumianej geografii człowieka. Były to m.in. wykłady z geografii ludności, geografii przemysłu, podstaw geografii społeczno-ekonomicznej, geografii regionalnej świata, geografii turystycznej świata. Realizowałem także wykłady z zakresu turystyki takie jak m.in.: podstawy turystyki, marketing usług turystycznych i rekreacyjnych, antropogeniczne walory turystyczne, turystyka uzdrowiskowa. Jeżeli chodzi o konwersatoria to obejmowały one takie przedmioty jak: turystyka uzdrowiskowa, turystyka kulturowa. Prowadziłem również szereg ćwiczeń audytoryjnych m.in. z takich przedmiotów jak metody badań terenowych, podstawy turystyki, marketing usług turystycznych i rekreacyjnych. W latach 2011-2015 prowadziłem też seminarium licencjackie i w związku z tym byłem promotorem 37 prac licencjackich na Uniwersytecie Łódzkim. Poza tym w ramach obowiązków w podstawowym miejscu pracy byłem także recenzentem 52 prac licencjackich.

Poza zajęciami stacjonarnymi byłem także prowadzącym zajęcia terenowe. Prowadziłem ćwiczenia terenowe: region geograficzny Polska Północna (5 dniowe), region geograficzny Polska Południowa (5 dniowe), regiony turystyczne Europy (6 dniowe), Łódź jako miasto turystyczne (3 dniowe).

Moja praca dydaktyczna została pozytywnie oceniona zarówno przez studentów jak i w trakcie ewaluacji pracowników prowadzonej na Uniwersytecie Łódzkim. W ankietach studentów oceniających prowadzone przeze mnie przedmioty otrzymałem (w skali 1-5) oceny od 4 do 5 punktów. W przeprowadzonych w moim podstawowym miejscu pracy cyklicznych ewaluacjach pracowników także otrzymałem oceny pozytywne. Spełniłem wszystkie kryteria dotyczące pracy naukowej, dydaktycznej oraz administracyjnej.

Do moich obowiązków związanych z dydaktyką należało także opracowywanie całosciowego, semestralnego planu zajęć dla kierunku geografia turystyki, później dla kierunku turystyka i rekreacja w podstawowym miejscu pracy (od 2005 r.). W ramach obowiązków dydaktyczno-organizacyjnych w latach 2005-2016 koordynowałem działania promocyjne Filii Uniwersytetu Łódzkiego w Tomaszowie Mazowieckim. W latach 2011-2012 byłem członkiem zespołu opracowującego nowy program studiów i efekty kształcenia dla kierunku turystyka i rekreacja. W latach 2010-2015 pełniłem także funkcję opiekuna roku w stosunku do studentów 1 roku studiów. W 2010 r. otrzymałem indywidualną nagrodę Rektora Uniwersytetu Łódzkiego III stopnia za osiągnięcia organizacyjne.

W 2015 r. podjąłem także dodatkową pracę na kierunku inżynierskim gospodarka przestrzenna. W ramach moich obowiązków dydaktycznych realizuję tam zajęcia wykładowe oraz ćwiczenia z dwóch przedmiotów. Pierwszy z nich to strategie rozwoju gmin (wykład i ćwiczenia) prowadzony dla studentów 3 roku studiów inżynierskich pierwszego stopnia. Drugi przedmiot to planowanie rozwoju miast (wykład i ćwiczenia) prowadzony dla studentów 1 roku studiów inżynierskich drugiego stopnia.

Popularyzacja nauki

Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora i podjęciu pracy na Uniwersytecie Łódzkim aktywnie uczestniczyłem w działaniach mających na celu popularyzowanie nauki. Działania te polegały na popularyzacji wiedzy geograficznej oraz związanej z turystyką i rekreacją wśród młodzieży szkolnej i mieszkańców regionu. Aktywności te miały także na celu podniesienie rangi działalności naukowej w oczach lokalnej społeczności. W ramach tych działań prowadziłem w latach 2008-2009 koło geograficzno-turystyczne, w zajęciach którego brali udział uczniowie liceów ogólnokształcących oraz techników. Realizowałem także wykłady z zakresu geografii społeczno-ekonomicznej oraz geografii turystyki w szkołach średnich na terenie woj. łódzkiego. Po zatrudnieniu mnie w charakterze adiunkta na Uniwersytecie Łódzkim zrealizowałem kilkadziesiąt wykładów tego rodzaju, z czego na lata 2015-2016 przypada 10 takich spotkań. Wykłady te realizowałem m.in. w szkołach średnich zlokalizowanych w Tomaszowie Mazowieckim, Wolborzu, Rawie Mazowieckiej, Białej Rawskiej. W okresie 2005-2016 byłem koordynatorem i organizatorem rokrocznych dni otwartych organizowanych w moim podstawowym miejscu pracy. Koordynowałem organizację 10 tego rodzaju spotkań, w trakcie których poza prezentacją kierunków studiów odbywały się także wykłady i warsztaty dla zaproszonej młodzieży. Poza tym w latach 2009-2010 organizowałem także cykl wykładów dla uczniów szkół średnich pt. „Spotkanie z podróżnikami”. W trakcie tych spotkań podróżnicy, którzy odbyli ciekawe wyprawy do różnych odległych części świata, przedstawiali wykłady dotyczące swoich wypraw. W 2008 r. zorganizowałem wspólnie z Narodowym Centrum Kultury z Warszawy prezentację wystawy „Kazimierz Nowak. Afryka 1931 – 1936”. Wystawa ta odbyła się w Filii Uniwersytetu Łódzkiego w Tomaszowie Mazowieckim. Przedstawiała historię pieszej wyprawy polskiego podróżnika Kazimierza Nowaka przez kontynent afrykański. Wystawa ta była okazją do przybliżenia postaci słynnego polskiego podróżnika mieszkańcom regionu tomaszowskiego. Informacje o powyższych działaniach w szczególności zaś „Spotkaniach z podróżnikami” czy wystawie „Kazimierz Nowak. Afryka 1931 – 1936” były relacjonowane w mediach lokalnych i regionalnych. Były one także prezentowane w materiałach informacyjnych Uniwersytetu Łódzkiego.

